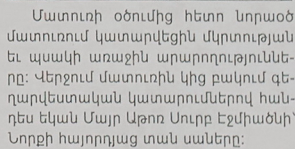

**ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՇՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ**

Օժպեց Ագարակ գյուղի նորակառույց Սուրբ Աստվածածին մատուռը

Արարողության ավարտին Վեհափառ Հայրապետն իր հայրապետական օրհնությունն ու բարձր գնահատանքը

«Ցնծանք ևս ուրախ եղեք այսօրվա ուրախությամբ, դրովիտեսն այս մատուռը պիտի դնիք երկիսե բարձրացել, ձեր աղոթքը, ձեր հայցը, ձեր ուխտը, և մտոված, ունկնդիր ձեր խնդրանքներին, պիտի բազմապատկի վարձատրի ձեզ, օրհնի ձեզ, ձեր բարի կյանքը և ձեր հավատքը բարի գործերը: Ուրեմն մնացեք Աստծո սիրո մեջ, քայլեք Աստծո պատվիրաններն ճանապարհորդելով, որպեսզի Աստծո օրհնությունը միշտ ուղեկցի լինի ձեր կյանքին»: - պատգամեց Կեփաղա Յայրապետը:

Վեհափառ Հայրապետին ուղեկցում էին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին լուսարարապետ Արքարտեա եպս Գալթազյանը, Արագածոտնի եմին տառաշտորդական տեղական Գրիգոր արքեպիսկոպոսը և Մայր Աթոռի միաբաններ: Արքարդուլթյանը ներկա էին Արագածոտնի մարզպետ Գաբրիել Գյուգյանը, Աշտարակի քաղաքապետ Գազիկ Թամասյանը և մարզպալի իշխանություններին այլ ներկայացուցիչներ:

Սրբոց թարգմանչաց տոնն Օշականում

Հոկտեմբերի 11-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հաղիսա-
պետությամբ Արագածոտնի թեմի առաջնորդական Օշակա-
կի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցում մատուցվեց Ս. Դատարագ:
Դատարագիչն էր Գեորգյան հոգևոր ճեմարանի տեսուչ Սա-
հակ եպս Մաշայանը:

Սրբազան արարողության ընթացքում Սահակ սրբազանը հավուր պատաճիք խորհրդի խոսեց՝ անդրադարձնալով Ա. Թաթարյանցը տոնի թարիփոկի և մեծանուն թարգմանիչների ունեցած կարևոր դերակատարությանը՝ Յայ եկեղեցու և հայ ժողովրդի համար: «Յայ գրականությունը, այն կրոնը, այն ազավաթը և Յայ եկեղեցին եղան մեր հոգեւոր, բարոյական այն պարարտ հողը, որուն շերտիիվ մենք դարձին ընթացքում կարողացանք դիմակայել բազում փորձություններ: Եվ այս հիշարժան իրադարձությունը կատարվեց մեր թարգմանիչ կարգապետների շնորհիվ, ուստի նրանց հիշատակը մենք միշտ թափը ենք պահում և նրանց գործն ամնամահացնելը ձեւեր գտնում: Յայությունն այսօր իր կորցրած հոգին պտը և վերստին գտնի, իսկ դա քրիստոնեության հոգին է, որ առկա է Սուրբ Գրքի մեջ: Հետևաբար, մենք պտը և մեր արժեքները՝ բարոյական արժեքները, վերագտնվում և նրանց վրա ենք վերել: Սուրբ Գրքից էլ պտը և աճելիքն տները մուտը գործին և կարողացվի, և այն ուղղությամբ միայն եկեղեցականները չէ, այլ ամբողջ հավաքացալ ժողովուրդը պարտականություն ունի Սուրբ Գրքը տնային դարձնելու, այն մեր տան կառույցները մեկը դարձնելու, որպեսզի Տիկունի կեղծական խոսքը պուրը դառնա նաև մեր քննադատական կանգի»,- նշեց սրբազան հայրն իր ոգեշնչել բառով:

Հավարտ Ս. Պատարագի եկեղեցու բակում գեղարվեստական հայտագրով հանդես եկան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ ՀԲԸՄ հովանու ներքո գործող Նոր Նորքի եւ Էջմիածնի հայորդյաց տների սաները:

Ս. Թարգմանաց տոհի առիթով Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի պալիսիոց դուրս ել բերել 200 տարեկան պատիվ Վշտարակի սրբություն հանխաացող, Ս. Ամենափրկիչ եւ Ս. Կարմրավոր եկեղեցիներուն երկար ժամանակ հանգեցրեալսն Շուրիսեցի իրաշագործ Ս. Ավետարեան (1669 թ.), եւ բազում ուխտավոր հայորդիների հետաքալորություն ընծեռելց հանգեւորելոյ ան եւ օրհնութիւն տառակալ իրաշագործ այլ Ավետարանից:

Ս. Պատարագին ներկա էին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբաններ եւ բազմաթիվ ուխտավոր հայորդիներ:

Եվիսկուպոսաց խորհրդակցական հավաք Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում

Սեպտեմբերի 30-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, բարձր կարգավիճակում, Կոնստանդնուպոլսի Բ Շախմատային Դառնիքայի Դմենայի Հայոց Կաթողիկոսի, տեղի ունեցավ եպիսկոպոսական խորհրդակցական հավաք։ «Պայ մեր»-ից ետու Կեհեախան Հայրապետը, որոշուեցան վրտուտօրինուրանային շախմատ Ս. Էջմիածին ժամանան Հայաստանի եւ Սփյուռքի հայոց թեմերի մշակութաւորներին, վարկերակն բարձրաշահան հոգեւորականներին, հայրապետական իր օրինաւորութուն ու գնահատանքը բերեց կրակն եւ մարդեղն, որ Ստուգան գորակցի կրակն՝ իրենց առաւելութեան իրականացան գոտուով։

Հավաքին հրավիրված էր ԱԳՆ Սփյուռքի հետ կապերի պետական կոմիտեի նախագահ տիկ. Գրետուշ Հակոբյանը, որը եպիսկոպոսաց դասին երեկայացրեց ՀՀ Սփյուռքի նախարարության հայեցակարգը: Զեկույցում տիկ. Հակոբյանը հանգանակություն անդադարձավ նախարարության կառուցվածքին և ապագա ծրագրերին ուղղված Հայաստան-Սփյուռք կապերի զորացմանը, հայապահպանությանը, հայերենաբարձությանը հալ հերուծի համախմբման:

Նորին Սրբությունն իր գնահատանքը հայտնեց տիկ. Զրանուշ Զակոբյանին՝ համապարփակ, մանրամասն գեղույցի

համար, հաջողություններ մաղթեց նախարարության գործունեությանը:

Հավաքի օրակարգում էր նաև թեմական, ծխական տիպային կանոնադրության ուղենշային փաստաթղթի նախագծի հարցը, որի վերաբերյալ գեկույցով հանդես եկավ Եզնիկ արք. Պետրոսյանը՝ անդրադառնալով թեմերից ստացված առաջադրությունների:

Օրակարգում ընդգրկված էին նաև հայ եկեղեցու քարոզչական առաքելության կազմակերպմանը եւ ներեկեղեցական կյանքին առնչվող այլ հարցեր: Եպիսկոպոսաց հաջորդ խորհրդակցական հավաքը որոշվեց գումարել առաջիկա տարվա նոյեմբեր ամսին:

Ավարտաճառերի պաշտպանություն Գեորգյան հոգեկոր ճեմարանում

Հոկտեմբերի 9-ին Մայր Աթոռ Սուրբ
Էջմիածնի Գեորգյան հոգեւոր ճեմա-
րանում տեղի ունեցավ ավարտաճառե-
րի հերթական պաշտպանություն:

Հիսկ ճեմարտավարտ սարկավագ
սեր հաշոդողթամբ պաշտպանեցիս ի
րենց ավարտաճամբեր՝ հետեյալ թեմա
ներով. «Հնգամայրյանում (ի մասնակո
րի՝ Ելից գրքում) առկա ժամանակահիս

օրացուցային պատկերացումները եւ դրանց աղետը հայկական հնագույն համապատասխան պատկերացումներին հետ» (Արմեն արկ. Խաչատրյան), «Չաքրիա Չազգի կաթողիկոսի կենսագրործնությունը եւ մատենագրական վաստակը» (Սամվել արկ. Չաքրյան), «Նոր Նախիջեանի հայկական գաղութի պատմությունը 1779-1861 թթ.» (Չավեն

սրկ. Խաչիկյան), «Հովհաննես Ե Դրաս-
խանակերտցու կյանքն ու պատմագի-
տական ժառանգությունը» (Նաթեկ սրկ.
Վարդանյան), «Տալիի իշխանությունը
Թ-ժԱ դարերում» (Բաղդասար սրկ.
Բաղդասարյան):

Այսուհետ հինգ շրջանավարտ սարկավագները կհամալրեն Մայր Աթոռի միաբանության շարքերը:

ՄԱՍՆԸ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՈՒՆԵՐԻ ՄԻՋԱՀԱՅԻՆ ՕՐԸ ԳՈՒԳԱՐԱՅ ԹԵՄՈՒՄ

Օրինությամբ Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ եպս Չուլջյանի՝ թեմի առաջնորդարանում ականությունը է դարձել հանդիսավորությամբ նշելու խուլների միջազային օրը: Թեմական «Ստեղծենք

հնարավորություններ խուլների համար» ծրագրի խուլ շահառուների համար այս տարի տոնը նշանակված լավ է խոստովանելու, որ անհավասարության հետ միասին կազմակերպված ուրախ միջոցառմամբ, ապա էլ խուլ երիտասարդների մկրտությանը:

Սեպտեմբերի 30-ին Վանաձորի Սր Սարգիս եկեղեցում, կնքահայրությամբ եկեղեցու խաչքանի Սահակ Ուրբեկյանի, տեղի ունեցավ ութ խուլ երիտասարդների մկրտության արարողություն: Կնքահայրը՝ Նորամկրտյանների նկրտեց արժարյա խաչքանի մկրտության արդյունքները: Արարողությանը ներկա էին նաև պարոն Ռուբինյանի ընտանիքի անդամները, ծրագրի բոլոր շահառուները, Նրանց ծնողները, հարազատները, եկեղեցապետ երիտասարդաց միության անդամները:

Զարեհ-Ան քաղաքի թեմի 3 միջնակարգ դպրոցում սեպտեմբերի 4-ին Վազգեն Ա Առաքելոս Տայոց Տայրուհեսի սեպուհ

Յոկտեմբերի 5-ին Կոտայքի թեմի Զարեհ-Ան քաղաքում մեծ շուրջը նշվեց երթևեկահիշատակ Ն. Ս. Օ. Տ. Վազգեն Ա Առաքելոս Տայոց Տայրուհեսի ծննդյան 100-ամյակը:

Զարեհ-Ան քաղաքի Սր Փրկիչ եկեղեցում Կոտայքի թեմի առաջնորդ Առաքել եպս Զարաթյանը մատուցեց Պատարագ, ապա կատարվեց հոգեհանգիստ՝ նկրտված Վազգեն Ա Առաքելոս Տայոց Տայրուհեսի:

Պատարագից հետո խաչի թափուրը հավատացյալների ուղեկցությամբ շարժվեց դեպի Զարեհ-Ան քաղաքի 3 միջնակարգ դպրոց, որտեղ տեղի ունեցավ Վեհափառ Տայրուհեսի խաչքանի բացումը, եւ հրապարակվեց Կոտայքի մարզպետարանի՝ դպրոցը Վազգեն Ա Առաքելոս Տայոց Տայրուհեսի անվամբ կոչելու որոշումը: Դպրոցի դահլիճում Կոտայքի թեմի առաջնորդի անմոռանկ հուշեր ներկայացրեց Վեհափառի

կյանքից, իսկ Վեհափառ վանքի հոգևոր հովիվ Յարուսլավ թն. Շատուրյանը պատմեց Վեհափառ Տայրուհեսի կյանքի եւ գործունեության մասին: Զարեհ-Ան քաղաքի մշակույթի բաժնի կողմից կազմակերպված գեղարվեստական մասին իրենց մասնակցությունը բերեցին նաեւ «Էթնո-Կոլաջ» անսամբլը՝ Աննա Մայիլյանի ղեկավարությամբ: Գանձի տոնակերպումը ներկա էին հոգեւոր եւ քաղաքական այրեր:

Վերստեղծվեց Կոտայքի թեմի եկեղեցի Սր Աստվածածին եկեղեցին

Յոկտեմբերի 4-ին վերանորոգումից հետո վերաբացվեց եղվարդ քաղաքի Սր Աստվածածին եկեղեցին:

Կոտայքի թեմի առաջնորդ Առաքել եպս Զարաթյանն իր օրինությունը բերեց վերաբացվող եկեղեցուն, եղվարդ քաղաքի բնակիչներին, ինչպես նաեւ եկեղեցու վերանորոգման աշխատանքների մասնակիցներին: Արքայազան հայրն իր գոհունակությունն ու գնահատանքը հայտնեց եկեղեցու բարերար Յեղամ Միքայելյանին, քաղաքապետ Նորիկ Սարգսյանին, ՀՀ Քննչակազմության նախարար Արամ Դարբինյանին, Զաքիկ Կարապետյանին, ճարտարապետ Սարգիս Ավարդյանին՝ եկեղեցու վերանորոգման աշխատանքներին աջակցելու համար: Իր շնչափելի ներդրումն ունեցավ քանդակագործ Վարդան Արշակյանը: Նա որպես նկարատվություն՝ տեղադրեց եկեղեցու խորանի գորդաքանդակ՝ ճակատամարտ, դուռը, մատուղի տեսքով եւ մեկ խաչքան:

Գանձի տոնակերպումը մասնակցում էին թեմի հոգեւոր սպասավորներ եւ մարզային ու քաղաքային իշխանությունների ներկայացուցիչներ:

Կոտայքի թեմի լրատվական բաժին

Աշխարհի մեծ գրականություններն արժանի են մեծ հայերենով հնչելու...

Յոկտեմբերի 11-ին Օշականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցում հավաքվել էր մեծ բազմություն: Թարգմանչաց տոնի առթիվ Պատարագ մատուցվեց, իսկ այնուհետեւ տեղի ունեցավ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ Տայրուհեսի գրողների միության «Կանթոն» ամենամյա գրական մրցանակաբաշխությունը:

«Այսօր մենք հավաքվել ենք ս. Մաշտոցի գերեզմանի մոտ գտնվող այս դպրատանը, որպեսզի նշենք Սուրբ թարգմանիչ վարդապետների տոնը, որը հայ ժողովրդի ամենանվիրական եւ սիրված ազգային-եկեղեցական տոներից է: Արդեն վեց տարի է, ինչ այս տոնի շրջանակներում անցկացվում է Մայր Աթոռ Սր Էջմիածնի եւ Տայրուհեսի գրողների միության «Կանթոն» մրցանակա-

բաշխությունը: Այն նշվում է երկու անվանակարգով՝ հայ գրականությունը օտար լեզուներով թարգմանելու համար եւ արտասահմանյան գրականությունը հայերեն թարգմանելու համար: Դաղթողների տրվում են վկայական, հուշանվեր եւ դրամական պարգև»,- սասց Գրողների միության նախագահ Լեւոն Անանյանը:

Հայ գրականությունն օտար լեզուներով թարգմանելու համար հաղթող ճանաչվեց թարգմանիչ, «Литературная Армения» հանդեսի գլխավոր խմբագիր Ալեքսանդր Նալբանդյանը: Նա բավականին մեծ վաստակ ունի այս գործում. թարգմանել է Դանիել Վարուժանի, Միսաք Մեծաբունի, Մկրտիչ Պեշյանի ստեղծագործությունները: Այս տարի Ալեքսանդր Նալբանդյանը մեծ գործ է ա-

րել՝ թարգմանելով Վահան Տերյանի բանաստեղծությունները:

«Ես շնորհակալ եմ իմ աշխատանքին այսպիսի գնահատական տալու համար: Շնորհակալ եմ մեր դասական գրողներին, ովքեր մեզ հնարավորություն են տալիս իրենց ստեղծագործությունների միջոցով ներկայանալ այլալեզու ընթերցողների դատին»,- սասց Ալեքսանդր Նալբանդյանը:

Ուղեւորներից հայերեն թարգմանությունների համար մրցանակ ստացան Դրաշնա Բերեթյանը, ով մեծ վաստակ ունի հատկապես 20-րդ դարավանդի մասնավոր բանաստեղծների ստեղծագործությունների թարգմանության գործում, եւ բանաստեղծ, թարգմանիչ Ներսես Աթաբեկյանը: Նա հավասարապես թարգմանում է եւ բանաստեղծություններ, եւ

արձակ ստեղծագործություններ: Ունի թարգմանչական մեծ վարպետություն, ինչ շնորհիվ հրաշալիորեն թարգմանում է այնպիսի բարդ ստեղծագործություններ, ինչպիսիք են Բուլգակովը, Դոստոևսկին եւ ուրիշները:

«Ես համոզված եմ, որ աշխարհի մեծ գրականություններն արժանի են մեծ հայերենով հնչելու, եւ հայերենն արժանի է հնչեցնելու մեր գրողը, եւ թե՛ գնահատողներ էլ լինում են, շատ շնորհակալ եմ լինում»,- սասց Ներսես Աթաբեկյանը:

Տոնին ներկա էին հայ ժամանակակից գրողներ, ովքեր իրենց ստեղծագործությունների ընթերցանությամբ գեղեցիկացրին միջոցառման ավարտը:

Տոնիկար ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

«Ելիմայի փոփոխության հիմնական մարտահրավերները» թեմայով համագումար Միլանում

Սեպտեմբերի 24-ից 28-ը Միլան քաղաքում տեղի ունեցավ Համաժողովրդական բրիտանական բնագիտական ցանցի 7-րդ համագումարը՝ «Ելիմայի փոփոխության հիմնական մարտահրավերները» թեմայով, որին մասնակցում էին եվրոպական 27 երկրներից ավելի քան 100 պատվիրակներ:

Ժողովականներն անդրադարձան անցյալ տարի սեպտեմբերին Ռուսիայի Սիբիր քաղաքում տեղի ունեցած Համաժողովրդական երրորդ եվրոպական համագումարի ընթացքում բնագիտական խնդիրների անուշաբայ կատարված առաջարկներին, որոնցով կոչ էր ուղղվում եկեղեցիներին առանձին՝ «Արաքաղաքության օր» սահմանել եւ այդ օրերին անուշաբայ բնագիտական խնդիրների խնդիրներին:

Ժողովի ընթացքում անդրադարձ կատարվեց աշխարհում կլիմայի փոփոխության խնդրին եւ այդ ուղղությամբ եկեղեցիների առջեւ ծառայած մարտահրավերներին: Խնդրի շուրջ լսվեցին տարբեր եկեղեցիների ներկայացուցիչների տեսակետներ:

Հայ Առաքելական Սր եկեղեցուց ժողովին մասնակցում էր Սեպակ Վազգենյան դպրանոցի տնօրէն Գեորգ Բաբեյան Սարգսյանը, որը ժողովականներին ներկայացրեց Վազգենյան դպրանոցում իրականացվող «Կախալ» աստվածաբանություն» ծրագիրը:

ԿԳՀ եւ Բարձրագույն կրթության ներկայացուցիչները միջբրիտանական խորհրդատվական խորհրդի հանդիպում Մոսկվայում

«Զրիստոստեությունը ժամանակակից աշխարհում, ազգային եւ տեղեկական խորհրդի ներքո գումարավոր հանդիպմանը մասնակցեց 30 ներկայացուցիչ՝ ԱԳՀ եւ Բարձրագույն կրթության երկրներից:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ժողովին մասնակցեց Միջեկեղեցական հարաբերությունների պատասխանատու, ԱԳՀ երկրների Միջկրկական խորհրդի գործադիր վարչության անդամ Եզնիկ արք. Պետրոսյանը:

ԵԿԿ կենտրոնական կոմիտեի համագումարը Կիպրոսում

Յոկտեմբերի 6-11-ը Կիպրոսում գումարվեց Եվրոպական եկեղեցիների կոնֆերանսի (ԵԿԿ) կենտրոնական կոմիտեի՝ 2008 թ. աշնանային հերթական նստաշրջանը, որի ընթացքում ԵԿԿ բոլոր հանձնախմբերը ներկայացրին իրենց գեկույցները կատարված աշխատանքների վերաբերյալ, անուշաբայ ԵԿԿ-ին «Գաղթականների հարցերով Եվրոպական եկեղեցիների հանձնախմբի» միավորման հարցին, մի շարք եկեղեցիների անդամակցության դիմումներին, 2009 թ. հուլիսի 15-21-ը Ֆրանսիայի Լիոն քաղաքում կայանալից ԵԿԿ 13-րդ համագումարի նախապատրաստական աշխատանքներին: Նախատեսված էին նաեւ մի շարք փոփոխություններ ԵԿԿ-ի կանոնադրության մեջ:

Կենտրոնական կոմիտեի անդամները հյուրընկալվեցին Կիպրոսի Ուրբեհափառ եկեղեցու պետ Նորիկ Ամենապատվություն Զրիստոստե արքեպիսկոպոսի կողմից, այցելեցին նաեւ Կիպրոսում եպիսկոպոսության հանձնապատարի գրասենյակ:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ժողովին մասնակցում էր ԵԿԿ կենտրոնական կոմիտեում Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի ներկայացուցիչ, Միջեկեղեցական հարաբերությունների պատասխանատու Եզնիկ արք. Պետրոսյանը:

ԵԿԿ «Հավատ եւ կարգ» հանձնախմբի հերթական նիստը Հունաստանում

Յոկտեմբերի 8-14-ը Հունաստանի Կրետե կղզում տեղի ունեցավ եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի «Հավատ եւ կարգ» հանձնախմբի հերթական նիստը, որի ընթացքում գեկույցներ լսվեցին «Ավանդություն եւ ավանդություններ», «Բարոյական չափորոշիչները եւ եկեղեցին», «Եկեղեցի»-ի ինքնությունները՝ աստվածաբանական թեմաների շուրջ: Եղան նաեւ քննարկումներ երիտասարդ աստվածաբանների մասնակցությամբ:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ժողովին մասնակցում էր «Հավատ եւ կարգ» հանձնախմբի անդամ, Ամսիայի հայոց թեմի առաջնորդ Նաթան եպս Հովհաննիսյանը: «Հավատ եւ կարգ» հանձնախմբի երիտասարդ անդամները մեկն էլ Մայր Աթոռի միաբան Շահե արքեպ Մնասյանն է:

Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժին

ՀԱՅՈՑ ԿԱԾՈՒՆԵՐԻ
ԹԵՌԴՈՐՈՍ Բ ԿԻԼԻԿԵՅԻ
(1382-1392)

Թե ինչպե՞ս անցկացվեցին թուրքորոս Բ Կիլիկիոնյան ընտրությունները, դժվար է ասել, եթե հաշվի առնենք ստեղծված ծանր կացությու՜նը։ Ապագա կաթողիկոսը, քերես, Կիլիկիայի էր, քանի որ դժվար էր թե՛ հայրը ստույգա՜ն թե՛կանոնադրո՜ւմ գտնելը և թե՛ որպիսի ձե՜րակերպումներով ձեռնադրությունը կազմա՜նակելը։ Պետք է ենթադրել, որ նա վայելեի և Կոստանդինի կոչված բազավորի իովանադո՜ւրությունը եւ պաշտպանություն է գտել Սիսիանոփրայի մոտ։ Ս. Օրմանյանը գտնում է, որ թուրքորոսը կաթողիկոսական պարո թարձա՜ցավ 1382-ին։ Հայտնի է, որ նա մեկնել է Սյւր (Եգիպտոս) և մեծ պատվով ընկերվել Բաբրոսիդ տարածքի կողմից (իմա՝ Բարկոլ)։ որն առաջ խնամակալ էր եղել։ Նպատակը՝ անշուշտ, տուրքմանի ացակցությունն ստա՜նալն էր։

Այդ նույն տարում Լեւոնն ազատվեց գերությունից և 1382 թ. հոկտեմբերի 7-ին Ալեքսանդրիայի մեկեղեց Եգիպտոս: Դա նաև խորացրեց Թեոդորոսի այցին Տեփլիսում: Լեւոնը գրեթե մնացադուրյան էր տրված Կահիրեում մինչև 1377 թիվը, երբ մի քանի լատին ուխտավորներ, ղեկ ղեկին երուսաղեմ գալիս, Կահիրեում նրան հանդիպեցին: Տեսակ ցողոնի մեջ էր նաև Հովհաննես Դարբեյ քահանայան, այլ խոսքով՝ Դարբեյ պատմիչը: Լեւոն է Լուսինյանի պատմածներն էր, ան

Մարտիկայ, որվել են նրա պատմության իմունքներ, ինչը ծնել է բազմաթիվ հակապա-
րկություններ, քանի որ Հայոց վերջին հալսակա-
նը փորձել է հետին թվով արդարացնել իր
գործողությունները: 1377 թ. օգոստոսին
Գեղարտի քաղաքում, Նախալի քաղաից
և Գվիդրնի գոստոր Ջաբելի միջնորդու-
թյամբ՝ բյուզանդական կայսրից պատվով
կայրոն ինկալ եղախալու ինդրելով ազա-
տել Լեոնին: Սակայն պատվիրակությունը
հաշտություն չհասավ: Եղախալիները
մինչ այդ Լեոնին, աճնշուշո բոնդուրոն
համաձայնություն էին վերցրել, որ նա Կա-
հիրեից հեռանալ չի կախալու, ինչը ներձ-
ան է հորմ ծառայել: Հովհաննես Դարդել
որ դարձել էր Լեոնի խոստովանահայրը
մեկնել Եգիպտոս 1379 թ. և 1380 թ. մարտի
5-ին միջնորդել Արաղոնի քաղաքի Ռեո-
րոս Դ-ին Լեոնին ազատելու կապակցու-
թյամբ: Հանդիպում կախալավ Բարսեղոս
քաղաքում, սակայն եղախալիների քաղե-
հաճությունը ձեռք բերելու համար հարու-
նճանքներ ճաղել կարողացավ: Այդ պա-
տմաով Դարդելը մեկնել Կաստիլիա և հաճա-
ղիպեց Խուան Ա քաղաքիորին 1380 թ. նոյեմ-
բերի 29-ին Մոլիհոն Կամպո քաղաքում
Դարդելը պատմեց քանտալի ծանր պալա-
մանների մասին, և թե ինչպես փորձում էր
Լեոնին մահմեդականացնել: Չմայած իր
կանոն Լեոնը Կասիլիոնում գտնվում էր լա-
պալանաներում, Դարդելի պատմամբ տալա-
վորություն բողոց Կաստիլիայի քաղաքի-
վրա, և նա խոստացավ օգնել: Սակայն ու-
շաք իրադարձություններ խանգարեցին
հատկապես Ալիկմոնի պալա Գրեմես Դ-ի
Հռոմի պալա Ուրբանոս Զ-ի միջև ծալա-
ված պայքարը, ուստի Դարդելը միայն 1382
թ. մայիսի 21-ին կարողացավ Կաստիլիայի
քաղաքի ընձամեղում և նանակներով մեկ-
նել Եգիպտոս: Դարդելն իր ուղեկիցներ
հետ Լեկիսամոնիա հասավ 1382 թվի օգոս-
տոսի 14-ին, պալմոնետն անցավ Կաիլիե
և նանակկներն ու ընձամեղը տալով տուրքանի-
ք և քարձարանիման անձանք 1382 թ. սեպ-
տեմբերի 30-ին կարողացավ Լեոնի հա-
լսակալ լինել:

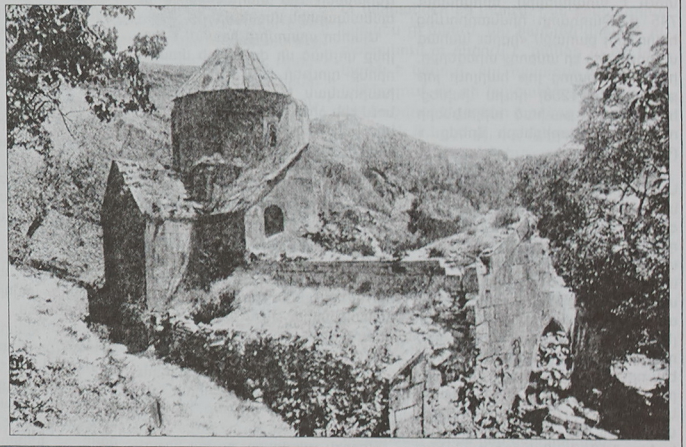
ման իրապիւնքն ստանալ: Լեւոնն էլ, ազատելով իր հետ գերադասել տեղ եղանակներին, ստաբիլի գնտանաւորը Կասիրիին մեկնեց Ալեքսանդրիա եւ այնտեղից տեմերիի 7-ին ուղևորեցեց Եկրպալ: Եգիպտացիները մտաջեղէլ էին նրանից երդու վերցնել իրենց դեմ չգործելու համար, եւ երբ փորձեցին դա անել, Լեւոնն արդեն մեկնել էր: Հայոց վերջին գահակալը մեկնեց երաւոն Զոռոյի եւ այնտեղ իլ իմազավ Կիպարոսի բազալոր Պետրոս Բ-ի մահական մասն (հոկտեմբերի 10-ին): Կիպարոս գալով նրա չառաղելից, բաժնի որ Զոռոյիս ասպետներն չուզեցին բշմամանալ ջնճովացիներին հետ ուստի Լեւոնն մեկնեց Ամենտիկ, որ հասանալիկներին 12-ին: Վեներալիցիները նրա Կիպարոս գալով համար նապել չառաղելիկ ուստի Լեւոնն սկսեան խաւմեց վապել նիջել սկսված պայթարիքը՝ պաշտպանելով Ալիքիմիոն պապին: Նրա նպատակով մեկնեց Ալիքիմիոն եւ Կոնստն Է-ի կողմից մեկ պատովով ընդունեց նրապես իսկական բազալոր:

Դարոյսին պատվելու համար Լեւոն
մրան նշանակել տտեմադպիկ Հայոց,
սիմըն՝ անձնակն քարտուդար, իսկ Ավ
հոնի պարար նրան տելլ Նեադպիկ քաղա
վորոյայան մեջ Տորտիբալիի եպիսկոպոս
քյուն (հավանաքար Terlizzi-ի): Այլ նշ
նակուսից հետո Լեւոն հարտեդպիկ Հայոց
նշանակել Հովհաննես Կորտիի անուն

կրոնավորին: Լեւոնի կինը եւ դուստրը հա-
վանաբար մահացել էին Եգիպտոսում կամ
Երուսաղեմում՝ մինչեւ նրա ազատվելը գե-
րությունից:

Բուն Հայաստանում այդ շրջանում շարունակվում էր պայքարը Հայոց դավանական պաշտպանների և ունիորդների միջև։ Մաղաքիա Դրնիցցի վարդապետը Հովհաննես Ռոտունցու օգնությամբ կարողացավ Երեւնյակի վանքում ձնուրդ առած գայրակ-դուրյան առաջն առնել։ Ապրակունյաց վանքի Մարգիս Արապկունեցին, որ չէր հա-նել ունիորդներին, սակայն չէր կարողացել վանքում գայրակություն դնան անել, տեղափոխվում է Նախիջևանից ոչ հեռու գտնվող Աստապատի վանքը։ Դրնիցենի իր ամենապալան միջոցներով օգնում է իշխյա-վանքերին և գայրակություն առաջն առ-նում տեղի կառավարիչներին օգնությամբ։ Բռնություններ կիրառվեցին, քանի որ այլ ճանապարհի չկար ունիորդների բռնություն-ների դիմադրելու համար։ Հայ ունիորդնե-րի մի համալիր գետակտրյոր արվեց, մյուս մասին խաչատուռակեցին՝ մերկ շրջեցնելով, իսկ շատերն էլ փախան ֆրանկների երկիրը։ Սակայն նշանակալից բովով կրոնավորներ զղջացին իրենց արարմունքի համար։ Սյա-ամնեի հետևանքով Աստապատի և Ապ-րակունյաց վանքերը փախչեցին և առաջա-դիմեցին։

Շարունակությունը՝ էջ 4

**ԹՐԱԿԻԵԼՔԻՆ
ՆՎԻՐԿԱԾ
ԴԱՍԸՆԹԱՅ
ԾԱՂԿԱՉՈՐՈՒՄ**

Հոկտեմբերի 7-9-ը Ճաղկածորում, Ն. Ս. Օ. Տ. Գաբրիելի Բ Ճաղկածորի Դպրոցադղը և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնությամբ, «Պեդագոգականների և քննող թրաֆիկինգ» ծրագրի շրջանակներում «Աշխատանք միասին և քննող թրաֆիկինգ» խորագրով տեղի ունեցավ ԵՊՀ-ԱԶԳՆԻԻՆԻ և թրաֆիկինգի կոլիգում երրորդ դասընթացը, որին մասնակցում էին Հայ եկեղեցու Հայաստանի և Արցախի թեմերի եկեղեցականներ, Մայր Աթոռի միաբաններ, Գերագույն հոգեւոր ճեմանալի և Վազգեսյան հոգեւոր դպարանի սաներ, ինչպէս նաեւ ներկայացուցիչներ Հայ Կաթողիկոս եկեղեցու: Դասընթացը կազմակերպել էր ԵՊՀ միաստակային Կրօն տեղան բարեգործական ինիշատըանը՝ համագործակցությամբ «ԱՄՔՄ» միջազգային և «Դեմոկրատիան այսօր» հասարակական կազմակերպութիւնների:

Հաղորդագրելի բանախոսությամբ հանդես եկան ԱԿԿ-ի մարդու իրավունքների խորհուրդի անդամները՝ հարցերով հատուկ զեկուցող Գրիգորյան Շահինյանը, Հասմիկ Եղիյանը («Դեմոկրատիան այսօր» հասարակական կազմակերպություն) եւ Կիկոռիկա Ավակյանը («ԱՍԵՐ»)-ը միջազգային կազմակերպություն):

Տեղի ունեցան նաեւ խմբային քննարկումներ, որոնք ընթացքում մատնանշվեցին այն ձեւերն ու ուղիները, որոնք կօգնեն եկեղեցականների՝ թափափուկ գոհերի հետ իրենց աշխատանքում:

ՆՈՐ *հրատարակություններ*

Վարդան Այգեկցի.
Խրատներ քահանաներին
եւ ժողովրդին. Խրատներ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հրապարակական բաժինը «Հայ եկեղեցու հայրեր» շաբաթիկ վերահրատարակել է ԺԺ-ԶԶ դդ. նշանակվող ազգային-եկեղեցական գործիչ Կարոսյան վարդապետ Ապելեցու խրատները: «Խրատները քահանայների է Ժողովրդին» բաժնին մշակադասարան է վերադառնում Մայր Աթոռի աշխատանքները Վեոգրդ արքեպ Սարգսյանը է Մկրտիչ արքեպ Պողոսյանը, իսկ «Խրատները» մասը, որը ժամանակին հրատարակվել է «Գանձանակ» ասուվաճաբար-նակն հանդեսում, աշխարհաբարի է վերադառնում Հանդի ի. Գալուստեանով:

Իրադատները նախատեսված են ընթերցողների լայն շրջանակների համար՝ բավարարելու համար նրանց հոգեւոր քաղցն ու ծարավը՝ նրանց միտքը լուսավորելով հոգեշահի խրատներով եւ ուսուցումներով:

«Աղյուսակի տեսիլը»
(Հուլիսի 4-ը 1994 թ. Վեհափառի
ճասից)

Վազգեն Ա Ամենայն Քայոյ Կաթողիկոսի ծննդյան 100-ամյակի առիթով Մայր Աթոռի հրատարակչական բաժինը լույս է ընծայում «Այսօրն չգալիք տեսիլքով» գիրքը, որ ներառում է անվանյալ հոգեւորականների, գիտնականների եւ մտավորականների հիշերը։ Վազգեն Ա Կեհափառի մասին։ Գիրքը կազմել է բանասեր Արշակ Մարգարյան։ Այն

տպագրվել է տեր եւ տիկին՝ Արմեն եւ Նունե Սարգսյանների մեկենասությամբ:

Գիրքն սկսվում է Գարեգին Բ Յայրապետի օրհնության գրով:

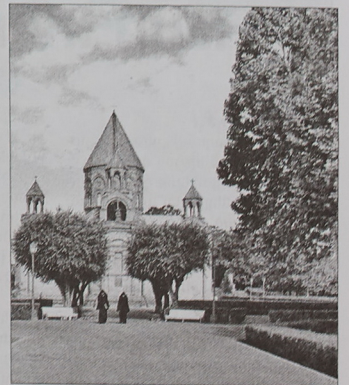
Օրինության գրին հաջորդում է Նորին
Արքունության սրբատառ կոնդակը՝ նկիրված
Վազգեն Ա Վեհափառի մահվան 10-ամյա-
նին:

Աղշակա՝ Բարդուղիմեոս իր հորվածածն աղշաբառնում է Կազգեսն ընդապագետի կյանքի և գործունեությանը ընդդեմով Կեհանաի ունեցած մեծ դերակատարությունը՝ ազայիկ-եյնեղեղեղեկ կյանքով: Գոգուր գետեղեղեկ մեծ Մերուպ առք. Գրիգորյան Ավագ առք. Մաստուտիան, Տիրիյա առք. Մարտիրոսյան, Խաչատր մ. վոդ. Դազարյան, Եռեշե ալ. քնն. Սարգսյան, Զավոր Սիլոսուն, Կարոտիկ Կարոտեյանյան, Սուրեն Գուլաշեյան, Կաիրոն Զերեյանյան, Կիլյա Սարգյան, Կիրիկ Զաքարյան, Բարունակ Թովմակյան, Անդրանիկ Շառունկյան, Կապիկ Գոսումյան, Կիմ Բալշեյկ, Անդրե Բիուսիկ, Զրախտ Մաթեոսյան, Կարպիս Սուրենյան, Սիվակ Կապուտիկյան, Զակար Սիրթայան, Ռիչարդ Զովհաննիսյան, Երվանդ Սեդրակյան, Հոհրապ Չաղայան Փայլակ Մթաթայան եւ Չորի Բայալյան հուշերը: Իրեն հանկելված՝ զբոսն գետեղեկ մեծ է կանե Դ՛ օրակվալս:»

«Ծառայության մեջ
եւ եղբայրությամբ»

Լույս է տեսել Մայր Աթոռի Եկումենիկ
եւ միջէկեղեցական կյանքը լուսաբանող
«Ծառայության մեջ եւ եղբայրությամբ»

կերտողությամբ հայերեն եւ անկերեն լեզուներով պատկերազարդ գիրքը, որն անդրադառնում է արդի շրջանում Ֆայեկեղեցու միջնակեցական հարաբերություններին եւ Վարեգի Բ Ամենայն Ֆայդե Ֆայդապետի գահակալության շրջանում Մայր Աթոռի միջնակեցական գործունեությանը: Գրքի գլխավոր խմբագիրը Մայր Աթոռի միջնակեցական հարաբերությունների պատասխանատու Եգիշի արք. Պետրոսյանն է, հեղինակը՝ Մայր Աթոռի

միջեղեկեղեցական հարաբերությունների գրասենյակի վարիչ Յովակիմ վրդ. Մանուկյանը: Անգլերեն թարգմանությունը կատարել է Մայր Սթոքի միաբան Կաիան Շ. վրդ. Յովհաննիսյանը:

Լրատվական նյութերը՝
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱՇՆԻ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ

Սկիզբը՝ թիվ 14-17

Գանձակեցին ակնհայտորեն առում է արաբների, որովհետեւ 745 թ. Բաղդադի հիմնադրողից հետո այդ քաղաքն «իբրեւ անհաղտուկ ծծել էր ամբողջ տիեզերքը, իսկ այժմ հայոց յոթ հարյուր յոթ թվականին [258] դուրս փսիսեց՝ հատուցելով թափան աբյուսների ու գործած չարիքների վրեժը...» (4):

Մարտիրոսը (Մարտիրոսապոլ, Մարտիրոսաց, Լիբրեյեր, Տիգրա-նակերտ, Ունթարդիս) քաղաքի գրավման հետ կապված այսպիսի որվագ է ներկայացնում: Երկու տարի պաշարված քաղաքում սով է սկսվում: «... ուսեղից չլինելու հետևանքով պնդեցին մարդկանց ուսել, եւ ունեղները ուսում էին թուլ-լերին: Երբ թուլները սպառվեցին, դարձան միմյանց. հայտնեց ուսում էին որդիներին, կանայք՝ դուստրե-րին: <...> Ուսեղիցը այնպես պա-կասեց, որ մի խոր մարդու միջը վաճառում էին յոթանասուն դաե-կանի» (44): Համեմատության հա-մար հիշենք, որ Հանական վարդա-պետը գերությունից փրկագվեց ութսուն դաեկանով:

Թաթարները նաեւ քաղաքներ էին կառուցում: Մեծ Հուլավուի ո-րոց դա պատիվ է դառնում եթա-րակաների համար, որոնց վերակա-ցուցներն ավելի դժգան էին, քան փարավոնը Իսրայելի որդիների

հանդեպ: Գետերով ու լեռներով անցնող դժվար ու երկար ճանա-պարհներով, եզերելով լճան, նրանք գերաններ էին տեղափոխում և ճանապարհին մեղում:

Այստեղ պատմիչը խոսում է տո-լիք կոչված մի ժողովրդի մասին, որոնք դյուբեր էին: «Սրանք կա-խարդական հնարանքով խոսեց-նում էին ձիերին, ուղտերին, մեռել-ներին և թաղիքե պատկերներին: Բոլորը քրմեր են՝ սափրած գլուխ-ներով ու մորուքներով...» (45):

Այս վերջին գլխում Գանձակեցին պատմում է եւս մի հրաշքի մասին: 1265 թ. մեծ հրաշք է կատարվում երկնում: «Մի աստղ երեւաց, հյու-սիսի կողմից եկավ արեւելք է կա-րավ: Լույսի ճառագայթները նրա առջեւ սյունաձեւ էին երեւում, բայց աստղն աղոտ ու արագ էր ըն-թալում: Երեւաց ընդամենը մեկ ա-միս ու այլեւս չերեւաց...» (46):

Իր պատմությունը Գանձակեցին ավարտում է հույսի աստղով, որը գիսաստղի պես երեւաց ու ան-ցավ...

Վերջին թվականը, որ նա հիշա-տակում է 1266-ն է, ուր եւ ավարտ-վում է նրա պատմությունը: Այն-հայտ է անակնկալ ավարտը, որով-հետեւ Կիրայու վարդապետի պես բարեխիղճ, կազմակերպված ու մանրակրկիտ պատմողը անհնար է, որ այդպես ավարտեր իր գիրքը, առավել եւս այն թողներ առանց հիշատակարանի:

Եվ այսպես, իր գրքի շարադ-րանքն սկսելով Հայաստանում քրիստոնեության ընդունումից եւ սեղմագրելով ամբողջ անցյալի պատմությունը, Գանձակեցին՝ որ-պես ժամանակագրություն, ներկա-յացնում է թաթարների պատմու-թյունը՝ շուրջ քառորդ դարի ընդգր-կումով: Սա փաստերով, տեղա-նուններով, անձնանուններով հա-րուստ մի պատմություն է ինչպես հայ, այնպես էլ հարեան ժողո-վուրդների մասին՝ հյուսիսից հա-րավ է արեւելքից արեւմուտք:

Գանձակեցու գիրքը նաեւ մի հրաշալի հանրագիտարան է՝ իրե-կից առաջ ապրած ու գործած հայ մատենագիրների մասին: Նա սի-րով ու դրվաճանքով է խոսում Ուխտանեսի, Անաիան Շիրակա-ցու, Ստեփանոս Սյունեցու, Հով-հաննես Սարկավազ հմաստա-բի, Ներսես Շնորհալու, Գրիգոր Նարեկացու, Մխիթար Գոշի, Հա-նակաս վարդապետի եւ շատ ու շատ ուրիշների մասին:

Օգտվելով նախնիների մատյա-ններից՝ լրացնում է իր պատմության եջերը: Մոտեց մասին հիշում ու պատմում է հետաքրքրական գրույցներ, որոնցից մեկն էլ վերա-բերում է իր հայրենակիցներ Ալա-վա որդի Ղափիթին եւ Թեղաների որդի Գրիգորին:

Շնորհալու առմամբ Կիրայու Գանձակեցին շատ շրջախայտ պատմող է: Ընդգրկումը [այն է՝ Հա-յաստան, Կիլիկիա, Կրաստան, Աղ-վանք, Պարսկաստան, Բյուզան-դիա, Արաբիա, Ռուսաստան, Չի-նաստան, Արեւելք, որտեղից եկան թաթար-մոնղոլները:

Աշխարհիկ-քաղաքական եւ հո-գեւոր կյանքը զուգակցված են: Խոսքը հարուստ է հետաքրքրա-կան պատմություններով, ազգային կենցաղ, տոկոսությունների մա-նրամասերով, ժողովուրդների բարքերի նկարագրություններով: Որպես գրող՝ նա շատ տալովորով է՝ տեսիլների ներթափ: Իսկ նրա ոճը արագ է ու գրավիչ: Այս տեսա-կետից հիշատակենք մի հատված, որ գետեղված է հայոց Յեթում ար-քայի՝ ճանապարհորդությունը պատկերող գլխում:

«Նրանից [Բաթուխից] բաժանվե-ցին մարերի [տասներորդ ամիսն է՝ մայիսի 2 - հունիսի 5] ամիս վերջին՝ մայիսի տասներեցին, անցան Այնի [Ուրալ] գետը, հասան Օր՝ Բաթու դաշին եւ Մանգու դաշին միջեւ ե-կած ճանապարհի մեջտեղը. ան-ցան Եթոյն [Օբի հորիշ վտակը]

գետը, մտան Նախիմանի [թաթա-րական տոհմ] երկիրը, հասան Խա-րախտա [Թուրքեստանի, Ջորի ա-նապատի եւ Տիբեթի միջեւ] հողի [նավթարդից հետո 2-րդ ամիսը, սեպտեմբերի եւ հոկտեմբերի կե-սեր] ամսի չորսին՝ սեպտեմբերի տասներեցին՝ խաչի նավակատիցի տունի օրը մտան Թաթարտան. տեսան Մանգու դաշին՝ երեւելի փառքով նստած: Մատուցեցին ըն-ծաները, եւ ըստ արժանվույն մե-ծարկեց [Յեթումը] նրանից: Օր-գուում [բախակում] հիտուն օր մնաց, նրան տվին գորավոր մի հո-վատակ, որպեսզի ոչ ոք չհանդի-նար եւ նրա երկրին նեղություն տալ. տվեց նաեւ ազատության գիր բոլոր վայրերի եկեղեցիներին:

Եվ բաժանվելով նրանից հիսու-ներորդ օրը՝ սահմի [նավթարդից հետո 3-րդ ամիսն է, հոկտեմբերի եւ նոյեմբերի կեսեր] ամսի քսանե-րեցին՝ նոյեմբերի մեկին, երեսուն օրում հասան Ղումսուր. եկան Պերպալես, Պեշպալես եւ ավա-զուտ երկիրը [Ջորի անապատ՝ ըստ կալիշարի], որտեղ վայրենի մարդիկ կային, մագ միայն գուլններ կա-ն կար, կանանց ստիկները մեծ էին եւ չափազանց երկար, իսկ իրենց չխոսկան էին: Այստեղ կային դեղին ու սեւ գուլներով վայրի ձիերից ու էշերից մեծ ջորիներ՝ սպիտակ ու սեւ գուլներով, եւ վայրի ուղտեր, ո-րոցը երկու ապատ ունեին» (50):

Ճանապարհի նկարագրությու-նը՝ տեղանունների առատ թվա-րկումով, շարունակվում է: Ղրանք թիվը միայն այս գլխում հասնում է շուրջ ութ տասնյակի: Սրան էլ ավելանում են հետաքրքրաշարժ պատմությունները. «Բազմաթիվ զարմանալի ու անձանդ բաներ պատմեց մեզ [Յեթումը] բարբա-րոս ազգերի մասին, որ տեսել էր կամ լսել: Ամուտ էր, թե՛ Մի եր-կիր կա Ղատալիցի [Չինաստան] այն կողմ, ուր կանայք բանական մարդու նման են, իսկ տղամա-րդիկ շան կերպարանք ունեն եւ անխոս են, մեծ ու մազոտ: Շնեղը ոչ ոք չէ թողնում իրենց երկիրը մտնել. շներն են որս անում, եւ դրանով կերկրվում են շներն ու կանայք: Շների հետ խառնակվե-լիս արուները շնակերպ են ծն-վում, իսկ եզերը լինում են կա-նանց նման:

Կա մի ավագուտ կղզի, որտեղ ծաղի պես թանկագին ոսկուր է բուսում, որին ձկնատան են կո-չում. կտրեղից հետո տեղում եղ-ջուրանման մի ուրիշն է բուսում:

Մի երկիր էլ կա, ուր շատ կոա-պաշտներ կան, տրանք չափազանց մեծ կավեղեն կուրծ են պաշտում, որի անունն է Շակունիս [Թուրքա-յական աստված՝ Շաք մոնիա]: Ա-սում են, որ այդ աստվածը երեք հազար քառասուն տարեկան է: Կա մեկ ուրիշն էլ, որ երեսունհինգ թու-ման [երեսունհինգ հազար] տարե-կան է, իսկ մի թումանը տասը հա-զար է: Կա մեկ ուրիշն էլ, որի անու-նը Մարդին է: Նրա համար անսե-ղի մեծությամբ կավե մի արձան են պատրաստել մի գեղեցիկ տաճա-րում:

Մի ազգ էլ՝ ողջ կանանցով, մա-նուկներով ընդմեջ են, կոչվում են տոլիքը. մագերը եւ մորուքները սափոված են, ունեն դեղին փիղո՛ն՝ քրիստոնյաների փիղոնի նման, բայց միայն ալեղեն են ծածկում, թիկունք չունի: Կերակուրներն եւ ամուսնության նկատմամբ զուպ են: Ջաւն տարեկանում կին են առ-նում, մինչեւ երեսուն տարեկանը շաքաթական երեք անգամ են մո-նում նրան, մինչեւ քառասունը՝ ամ-սական երեք անգամ, մինչեւ հիսու-նը՝ տարին երեք անգամ, իսկ երբ հիսուսը անցնում է, այլեւս նրան չեն մոնում:

Ուրիշ շատ բաներ էլ պատմեց ի-մաստասեր թագավորը բարբարոս ազգերից, որ մեք բաց են թող-նում, որպեսզի որեւէ մեկին ամե-լորդ չգրգռե» (50):

Իմաստասեր այս թագավորը Կի-լիկիայի հայոց Յեթում արքան է, ո-րի պատմությունները, ահա, հասել են նաեւ Կիրայու Գանձակեցուն: Ղատելով շարադրանքից՝ ինքը պակնջալուր է եղել: Թերեւս այս ծա-նոթությունը էլ Յեթում արքայի հետ առիթ է հանդիսացել, որ նա իր կյանքի վերջին տարիներն անց-կացրած լինի Կիլիկիայում, ուր եւ 866 տարեկան հասակում կազմել է Ռայասավորքը:

Միայն այսպիսի պատմիչ է Կիրա-կոս Գանձակեցին՝ ուր տեսակի մեջ եզակի, ուժ համար նույնքան թանկ են փաստը, անունը, իրադարձ-ությունը, պատմությունն ու աշխար-հագրությունը, որքան առասպելա-բանությունը, ինչը նրա կերպա-մտքոջացնում է ոչ թե սույն որպես պատմիչ-մատենագիր, այլեւ որ-պես պատմիչ-գրող, պատմիչ-ար-ձակագիր՝ գեղարվեստական խոս-քի անսպառ հնարավորություննե-րով:

Ղափի ԳԱՄԴՐԱՅՆ
Բանասիրական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀԱՅՈՑ ԿԱՌԱՐԿՈՒՄՆԵՐ ԹԵՌԴՈՐՈՍ Բ ԿԻԼԻԿԵՅԻ (1382-1392)

Սկիզբը՝ էջ 3

Ուսումնա ծաղալի շատ երիտա-սարդներ եկան ինչպա վանքերը ու հետազայում կարեւոր դեր խաղա-ցին ումիթորների դեմ պայքարում: Շատ չանցած՝ մահացավ Մաղա-րիա Ղրիմեցին:

1386 թ. տեղի ունեցավ Լենկբե-մուրի արշավանքը Հայաստան ու հարևան երկրներ: Նա 1335 թ. ծն-վել էր Բեշ քաղաքում, 1361-ին հիմ-նել սեփական իշխանությունը, որը նա արագ ընդարձակեց ու հզորաց-րեց: Նրան ենթարկվեց Մուրադի ամիրա Եղիլը ու օգնեց հալածելու Թալիքիզի ամիրա Սմեդին, սա-կայն մեղադրվեց դավադրություն կազմակերպելու մեջ ու արձանա-նում խաչվելով պալատից: Լենկբե-մուրը արշավեց ընկալ Կարս, Վան, Սյունիք: Սեպ ամիսը պարձառ-ներով, քանի որ տեղեկություններ

չկան, Աստապատի եւ Ապրակու-նիսի վանքերը հավանաբար գերծ մնացին բշմամու վայրագություն-ներից: Այդ ժամանակներն էր, որ մահացավ Մաղարիա Ղրիմեցին՝ թերևս թունավորվելով ումիթորնե-րի կողմից: Այդ տեղի ունեցավ 1384 թվին: Ամիսն ու օրը անհայտ են: Թալվել է Ապրակունյաց վան-քում:

Լենկբեմուրի արշավանքը շա-րունակվեց: Թշնամին գրավեց Երեզանք, Բյունդ, Գառնին, Մուր-մառնին ու շատ ու շատ վայրեր: Մանդղի խորաններն իրենց երեք ար-շավանքների ընթացքում տարած-վեցին Առաջավոր Ասիայով մեկ՝ ա-մենուրեք վերելքով երկիրը եւ ոչն-չացնելով բնակչությունը: Ավերա-ծույթյան ենթարկվեց նաեւ Վրաս-տանը, սակայն հատկապես տու-ժեց Հայաստանը: Նրա հարված-

ներից չխտապեցին կարա-կոյուն-ուրները եւ ակ-կոյունուրները, որոնք հաստատվել էին համապատաս-խանաբար Կենտրոնական եւ Հա-րավային Հայաստանում: Հայ բնակչությունը ստիպված էր ապա-կվել լեռնային անառիկ շրջաննե-րին՝ այդ ընթացքում տալով մեծ կո-րուստներ: Այնքան զարիւրեղի էին Լենկբեմուրի գործերը, այնքան սարսափելի, որ անգամ Կարա-Յուսուփը մատաղ արեք Առաքելոց վանքում: Եվ կարողացան նա մղել հակաակադրիան: Միայն 2000 հոգի, անանկեալ չվորից, գահավճեցին եւ մեռան, իսկ մի բուրքմեն 100 մոն-դուի սպանեց: Հրամարվելով լեռնե-րը արշավեցին Լենկբեմուրի գոր-քերը շարժվեցին Բաղնշ (Բիթլիս), ընդունեցին Բաղնշի ամիրայի տանը, սակայն հատկապես եւ այնուհետեւ շատ գերիներ վերցրին Արծեկից, ո-

րոնք տարվեցին Սամարղանդ՝ Կա-րայեւ տարեա Ջուղայեցու հետ, որը հետագայում Սամարղանդի քրիստոնյաների եպիսկոպոսը դարձավ:

Այդ շրջանում Մուշի գավառից մի կին փախչողների ետեղից բարձ-րանում է Խուրիկ լեռներից իր 8 տա-րեկան տղայի հետ: Հանկարծ նա ընկատում է, թե ինչպես հետապնդող մոնղոլները մոտենում են, եւ փա-խտալով հնարավորություն չկա: Ի-համարվում, թե ինչ է սպալանում իրեն եւ որդուն, նա սրով սպանում է որ-

դուն եւ այնուհետեւ ինքն իրեն վայր է ձնառնում ժայռից: Այս մասին հայտ-նում է Թուման Սեմոնիցին, որն իր հեքիմն տեղեկացել էր կատարվա-ծին Առաքելոց վանքի կանանալա-Բարբողիմուսի ներքալ Ղափի ա-րեղայից, որն անկանառես է եղել այդ իրադարձությանը: Գժթալա-տաբար այդ խիզախ կնոջ անունը պատմությունը չի պահպանել:

Շարունակելի
Բաբկեն ՅՈՐՈՐԹՅՈՒՆՅԱՆ
ՀՀ ԳԱՍ թղթակից անդամ,
պրոֆեսոր

ՍՈՒՐԲ ՆՈՎՅԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ ԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՉՈՐԲՈՐ ԵՄ

Ժողովրդին ուղղված հորդորակ՝ ժուժկալության և համբերության մասին հոգի է եղել մանուկների օրինակով և երգելուց հրաժարվելու մասին (*Ճառիս ժամանակն է 387 թվականի բառաստույթ պահքի սկիզբը*, որի մասին ճառի վերջում *Ոսկեբերանն* ասում է. «Այսօր՝ երեկոյան ժամին, մեր առջեւ դնենք սեղան՝ ոչ մի բանով չմանկող երեկվա սեղանին, այլ տարբեր եւ առավել պարկեշտ»):

Օրինյալ է Աստված, որ միաթաթե ձեռքերով հոգին և ամրապնդեց ձեռք անհատատ միտքը: Դուք ձեռք ընդունեցիք գեղեցիկ միաթաթությունը և ցույց եք տալիս այդ ձեռք շանքերով և լսելու հոժարամտությամբ: Անհնարին է, որ ցաված և տրտմության մեջի մեջ ընկած հոգին կարող լինի հոժարությամբ լսելու ասված խոսքերից մեկը, բայց տեսնում եմ, որ դուք մեծ լռությամբ եւ ջերմեռանդ շանքերով անհամբեր սպասում եք մեզ՝ մի կողմ դնելով բոլոր տրտմանը բաները և ունկնդրության փափագով սանձելով մոտալուտ տուգալը:

Ուստի եւ գոհանում եմ Աստծուց ձեզ համար, քանզի աղետները չսասանեցին ձեր՝ իմաստության սերը, սարսափը չկերպեցրեց ձեր կորովը, նեղությունը չհանգեցրեց:

րեց ձեր հոժարությունը, և վտանգը չսպանեց ձեր նախանձախնդրությունը: Ոչ մարդկային երկյուղը հաղթեց Աստծու սիրուն, և ոչ ժամանակի դաժնությունը վերացրեց ձեր ճիգը, ոչ միայն չկերպեցրեց, այլ նաեւ գորացրեց, ոչ միայն չբակտեց, այլ նաեւ ամրացրեց, ոչ միայն չհանգեցրեց, այլ նաեւ առավել վառեց: Դատարկվեց հրապարակը, և լցվեց եկեղեցին: Այն՝ եղերգության հանդես, սա՝ հոգեւոր ուրախության եւ ցնծության պատճառ: Արդ, դու, սիրելի, որք հրապարակ ելելով և ամալությունը տեսնելով՝ հեծեծես, փախիր և ապավինի՛ր մորը (Եկեղեցուն), և եւ շուտափույթ կմխիթարի քեզ ընտանի սիրով սուղուղ գավակների բազմությամբ, քեզ ցույց կտա կատարելահասակ եղբայրների խմբերը և քեզիցից հեռու կվանի ամեն մի տրտմություն:

Զարացում ցանկանում եք տեսնել ուման, բայց այն ամայացել է բնակիչներից, իսկ այստեղ Եկեղեցուն ապավինած բազմությունը ներդրում է մեզ: Եվ ինչպես երբ ծովն է ծիսում ու ալեխնվում, դրսում գնդկոներին տալիս է ահով փախչել և ընկնել նավահանգիստ, այդպես էլ այժմ հրապարակի ալեխներն ու քաղաքի ձմեռները բոլոր կողմերից խոճապահար Եկեղեցին են բերում բոլորին և միմյանց հանդեպ սիրով կապակցելով կապում անդամներին:

Այս ուրեմն և այս ամենի համար գոհանալը Աստծուց, որովհետեւ մենք այսպես շահ պտղաբերեցինք այս նեղություններից, որովհետեւ այսպես օգուտ քաղեցինք այս փորձությունից: Եթե չլիներ փորձությունը, չէին լինի և պակասները. եթե չլիներ մաքառումը, չէին լինի և բրաբրիսները. եթե չլիներ մրցարանները, չէին լինի և պատիվները. եթե չլիներ նեղությունը, չէր լինի հանգիստը. եթե չլիներ ձմեռը, չէր լինի ամառը: Սա ոչ միայն մարդկանց, այլ նաեւ սերների մեջ կարելի է տեսնել: Զանգի կրակը համար լույսնալիս պետք է, որ լինեն շատ անձրեւներ, ամպերի գոռոց, բազում ասնամանիկներ, որպեսզի հասկը առատ բերք տա: Եվ ուր ժամանակ կա սերմանելու, ժամանակ կա նաեւ անձրեւելու: Այժմ էլ, քանի որ ձմեռ կա՞նց հոգիների, այլ ոչ թե մուճակների վրա, այս ձմեռ ժամանակ սերմանենք նաեւ մենք, որպեսզի ամառը ինձնեք. վարենք արտասուքներով, որպեսզի

ինձնեք ցնծությամբ: Իմը էլ այս խոսքը, այլ մարգարեական և այս պատգամը. «Ովքեր ցանում էին արտասուքով, ցնծությամբ պիտի հնձեն» (Մաղմ. ԺԻԷ 5):

Հորդառատ անձրեւը երբեք այնպես չի բուսցնում ու աճեցնում սերմերը, ինչպես արտասուքով անձրեւ է բուսցնում ու բարեբեր դարձնում բարեպաշտության սերմը. սա չինք լվանում է հոգին, ոռոգում է միտքը, շատ կարճ ժամանակում վերընձրեցնում է վարդապետության բողոքը, ուստի եւ հարկ է ականջ խոր փորել: Մարգարեն հենց այս է խրատում՝ ասելով այսպես. «Զերկեր իերկեցեք ձեզ համար, փշեղի մեջ մի՛ սերմանեք» (Երեմ. Դ 3): Արդ, ինչպես մաճը գցողն է խոր փորում հողը և ապահով պահպանարան պատրաստում սերմերի համար, որպեսզի (դրանք) ընկնելով՝ հողի երեսին չմնան, այլ երկրի ծոցում ծածկվեն և հանգիստ արմատներ ձգեն, այդպես էլ պետք է մենք անենք և նեղությունը, իբրեւ մաճով վարելով՝ պատռենք մեր սրտի խորքերը: Զանգի մեկ այլ մարգարե էլ խրատում է՝ ասելով. «Պատեցեք ձեր սրտերը, այլ ոչ թե հանդերձները» (Հովկ. Բ 13):

Ուրեմն պատռենք մեր սրտերը, որպեսզի եթե երբեք ողբեւ մոլախոտ կամ նեղ խորհուրդ լինի մեր մեջ, արմատախի՛լ աւնենք այն և մաքուր հերկեր պատրաստենք բարեպաշտության սերմերի համար: Որովհետեւ եթե իմում չսերմանենք, եթե իմում չարտասանենք, երբ մեր առջեւում են նեղությունն ու պահեք, ապա ե՛րբ պիտի դառնանք՝ զղջալու. թերեւս [այն ժամանակ], երբ հանգիստ ու փափուկության մե՛ջ ենք: Բայց [այնժամ] անհնարին է այդ անել, որովհետեւ հանգիստն ու փափուկությունը ծովն են դարձնում, նեղությունն է արթնացնում շանքերը և դեպի իրեն է դարձնում դուռն թափառող և բազում բաներով զբաղված միտքը:

Ուրեմն ամենեւին չցավենք այս տրտմության համար, այլ գոհանալը Աստծուց, քանզի բազմադեմ է այդ նեղությունից ստացված շահը: Մշակել լույսնալիս սերմերը ցանկեղյու հետո (որ մի ժամանակ մեծ չարչարանքով հավաքեց), աղոթում է, որ տեղատարափ լինի, իսկ այն կողմից մի տգետ, տեսնելով այդ ամբողջ գործը, թերեւս կգարմանս եւ իր մտքում կասի. «Ի՛նչ է ա-

նում այդ մարդը. ցուրմ է, ինչ որ հավաքեւ է, ոչ միայն ցուրմ է, այլեւ մեծ շանքերով հոգին է խառնում, որպեսզի հնարավոր չլինի հեշտությամբ հավաքել դրանք, ոչ միայն հողին է խառնում, այլ նաեւ աղոթում է, որ սաստիկ անձրեւ տեղա, որպեսզի գցված սերմերն ամբողջությամբ փտնեն և հող դառնան»: Եվ խոսվում է իր հոգում, երբ տեսնում է, որ շանքեր են ընկնում երկնքից, եւ կայծակներ են լինում: Իսկ երկրագործն այդպես չի անում, այլ նայելով մորկին՝ ուրախանում ու ցնծում է, քանզի ոչ թե ներկային է նայում, այլ ապագա [թարիքն] է ակնկալում, ոչ թե կայծակների է նայում, այլ հաշվում է ցորենի խոճերը, ոչ սերմերի փոփոխություն [եւ նայում], այլ փնջազարդ հասկն է տեսնում, ոչ անձրեւի տարածվելուն [եւ նայում], այլ բերկրաբե պատճառող կալից ելնող փոշուն:

Արդ, մենք լույսնալիս չնայենք նեղություններին, որ մեր առջեւում են, եւ ոչ էլ ցավերին, այլ օգուտին ու շահին, որ ծովում են նրանից, եւ պտղին, որ բազում է նրանից: Ակնկալենք կալի խոճերը, քանզի եթե երբեք հսկենք, կկարողանանք հեռու բազում պտուղներ հավաքել այս ժամանակին և լցնել մեր խորհուրդների շոտնարանները: Եթե հսկենք, ոչ միայն այս նեղությունից ոչ մի չարիք չենք կրի, այլ նաեւ բյուր բարի պտուղներ կտանք: Բայց եթե ծուլանաք, հանգիստը կորստյան կմատնի մեզ:

Շարունակություն՝ էջ 6

ՏԿՈՅԿՅԱՆ ԴՊՐՈՇԻ ՊԱՅՔԱՐԸ ՄԻԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՐԺԱՆԻ ԴԵՄ

ԺԳ դարի ավարտին և ԺԴ դարի առաջին կեսին Հայաստանի արեւելյան հատվածում ծավալվեց կրոնական-քաղաքական բնույթի անհաշտ պայքար, որն ուղղված էր ազգաբնիկ վտանգի՝ միաբարակական շարժման դեմ: Միաբարությունը նպատակն էր հայոց Եկեղեցուն անմիջական ենթարկումը եւ բռնի միակցումը հռոմեական ամբողջատիրությանը՝ կաթոլիկ դավանաբանության տարածմամբ եւ հայոց համազգային այլախոսքի մամբ: Դրա արդյունքում՝ Կիլիկյան Հայաստանը ևս է հետագայում նաեւ ողջ քրիստոնեական Արեւելքում պետք է հաստատվեր պապական միապետական իշխանությունը: Ծավալվող շարժումն առերեսույթ վարագործված էր վարդապետական ջողով, ինչը չէր խթանողաւում հայ ավանդապահ եւ Եկեղեցասեր հոգեւորականներին՝ նշմարելու դրա քաղաքական թեղումը:

Հարյուրամյակներ շարունակ հայ ազգը գրկված է եղել լիպանակաին պետականությունից՝ տեսապես գնվելով օտարի թշնամական լծի տակ: Եվ այս վերջինը պայմաններում երկրի կառավարական գործեր բոլոր հարցերը տնօրինում էր Հայոց Եկեղեցին, որն ամուր կրկան էր ամեն մի հայի

համար: Բնական է, որ Հայ Եկեղեցուն, այսպես ասած, «արտոնյալ» վիճակն առաջին հերթին դուր չէր գա Հռոմեական կաթոլիկ Եկեղեցուն, ուր ձգտում էր բացարձակ գերիշխանության ամբողջ քրիստոնեական աշխարհում: Այստեղ չենք անդրադառնա միաբարակական շարժման պատմությանը, այլ պարզապես ներկայացնենք դրա դեմ տարվող տաթեյան դպրոցի հակամարտությունը: Ցավով, միաբարակական շարժման մեջ ներգրավվել են նաեւ որոշ հայ կերպարայիններ, որոնք այնքան դուրսահանվաւտ գտնվեցին պայքարի սին խոստումների նկատմամբ:

Ժիշտ հակառակ պատկերն է Սյունյաց աշխարհի գանձոր-տաթեյական շարժումն այս հարցում, որպէս դիրքորոշումը դաժան պայքար դեմ տարվող տաթեյան դպրոցի հակամարտությունը: Ցավով, միաբարակական շարժման մեջ ներգրավվել են նաեւ որոշ հայ կերպարայիններ, որոնք այնքան դուրսահանվաւտ գտնվեցին պայքարի սին խոստումների նկատմամբ:

Հայ Եկեղեցուն ավանդուհետ մարտիկները, սակայն, հաջողությամբ կարողանում են դիմակայել միաբարակական շարժմանը: Հակամիաբարակական պայքարում իր վստահությամբ առանձնանում է Եւսայի Լչեցուն առիւնքող կերպարը, որի մահից հետո նրան փոխարինում է ս. Հովհան Ռոտունցին՝ «միաբարակների ամենաերկյալ հակառակորդը»: Հակամիաբարակական պայքարն արդյունավորուն և նպատակով Տաթեյի համալսարանի ուսանողները ս. Գրիգոր Տաթեյացուն առաջնորդությամբ ուսումնասիրում են վաղագույն շոշանի իմաստասերների, քրիստոնյա մտածողների, Եկեղեցու նշանավոր հայրերի, հայ դպրոցի յայնքաւտարիկների և հակառակորդ միաբարակների երկասիրությունները: Ի դեպ, վերջիններս հասցրել էին սերունդների կուսացնել Եկեղեցուն և ինքնուրույն բնույթի մեծածավալ գրականություն:

Այսպիսի ունենալով, որ Տաթեյի դպրոցի դաւանապետները միաժամանակ ստանձնել են Սյունյաց աթոռի ղեկավարությունը, միանգամայն բնական էր, որ հակամիաբարակական պայքարում Սյունիքի պիսկապոսարանը և Տաթեյի հա-

մայարանը հանդես գային միասնաբար: Զի բացառվում, որ Տաթեյի վարդապետանոցը եղել է այդ պայքարի մտավոր-գաղափարական հուղը, իսկ եպիսկոպոսարանն օրինակապետ էր և վաղերացրել է այդ շարժման դեմ հանձնառու բալլերը:

Տիրող օրհասական կացության ահա թե ինչպիսի բնութագիր է տալիս Դ. Պոլիսի հոգեւոր պարտիզան Մաղաքիա արք. Օրմանյանը. «Ազգային Եկեղեցուն դեմ լարուած նեղութեանց հանդեպ, վերանորոգեալ ուսումն ու ուղղափառ վարդապետներն էին, որ հայադասան եւ հայաժես Եկեղեցուն պաշտպան կը հանդիսանային»:

Միով բանիւ, ԺԴ դարի կեսերին եւ ԺԵ դարասկզբին Տաթեյի համայնականը՝ կործանակութային և ուսումնական տիրաւանական այդ դարձեց, ըստ արժանաւորական վարկերայնեց և գլխավորեց անախանք պայքարն ընդդէմ միաբարակական շարժման: Այն հայրության համար ունեցաւ համաժողովրդական նշանակություն, քանզի շախախտվեցին կրոնական կեծ ղրմաւով ծաղկած կաթոլիկական հետոյն ներուսումները, որոնք, ի վերջո, նպատակ ունեին հայրության մի ստորա գանգակաի ունեցումը և վերաբերման անխուսափելի վտանգը:

Արմեն սրկ. ԿԱՍՏՐՈՅԱՆ

ԿԻՑ սեմյակում

ՄԵՐԲ ԳՈՐԾԵԼՈՎ՝ ԱՄՈՎԱՆՈՒՄ ԵՆՔ ԱՍՏՈՒ ՏԱԶԱՐԸ

Մեր հյուրն է Կոտայքի թեմի Զրվեծի Սբ Կաթողիկե եկեղեցու հոգեւոր հովիվ Ս. Կյուրեղ քնն. ՏԱԼՅԱՆԸ

«Եթե մեկն Աստծո տաճարն ապականի, Աստված էլ նրան պիտի ապականի. ուրվհետեւ սուրբ է Աստծո տաճարը, որը դուք եք»

(Ա. Կորնթ. Գ 17):

- «Զգիտե՛ք, որ Աստծո տաճար եք դուք, եւ Աստծո Ռոգին է բնակվում ձեր մեջ»,- գրում է Պողոս առաքյալը կորնթոսցիներին ուղղված 1-ին թղթում:

Տե՛ր հայր, ի՛նչ է նշանակում լինել Աստծո տաճար: Ինչո՞ւ տաճար:

- «Տաճար» բառն արդեն իսկ հուշում է որոշակի բովանդակություն, այն է՝ պաշտամունքի վայր: Այլ հարց է՝ ինչպիսի պաշտամունք: Եթե կռապաշտության ժամանակներում պաշտվել են կուռքեր, ապա մենք՝ քրիստոնյաներս, տաճարում պաշտամունք ենք մատուցում կենդանի Աստծուն: Եվ եթե մենք սիրում ու պաշտում ենք մեր Աստծուն՝ մեր Տիրոջն ու Փրկչին, թե մեր սրտի մեջ Աստծո պաշտամունքն ու փառաբանությունն է, ապա մենք ինքներս էլ դառնում ենք Աստծո տաճար: Այս մասին Ավետարանը մեզ հիշեցնում է բազում անգամներ՝ տարբեր առիթներով: «Աստծո արքայությունը ներսում՝ ձեր մեջ է», - ասում է Տերը (Ղուկ. ԺԷ 21): Իսկ Պողոսի Թղթերն աւելցնում են խոստում այդ մասին, որոնցից մի մեջերեում Դուք արդեն արեցիք: Ահա մեկ ուրիշը. «Զգիտե՛ք, թե ձեր մարմինները տաճար են Սուրբ Հոգու, որ ձեր մեջ է, եւ որն ստացել էք Աստծուց. եւ դուք ձեր տերը չեք, քանզի մեծ գևով գնվեցիք: Փառավորեցե՛ք Աստծուն ձեր մարմինների մեջ» (Ա Կորնթ. 2 19-20):

Այս եւ նմանատիպ բազում արտահայտություններ խոստում վկայություն են այն ճշմարտության, որ մարդը կենդանի Աստծո տաճար է, տաճար, ուր Աստված բնակվում

Ե Սուրբ Հոգով: Ավետարանական այս հիշեցումները, անշուշտ, ինքնանախադաս չեն: Դրանք արվում են՝ Աստծո տաճար մեր մարմինն ու հոգին պղծություններից, մեղքի ապականությունից գերծ կապիտուլ համար, որպեսզի «պատարյալ դարձնենք սրբություն Աստծո երկրորդով»: Եկեղեցու սուրբ հայրերի գրավոր ժառանգությունը, ի մասնավոր՝ Հայսմավուրքները մեզ պատմում են Զրիստոսի եկեղեցու սրբերի մասին, որոնք այնքան էին մաքրվել, այնքան էին սիրել Աստծուն եւ այնպիսի նվիրումով ապրել այս աշխարհում, որ ուղղակիորեն դարձել էին կենդանի Աստծո տաճար, Սուրբ Հոգու տաճար: Այնքան, որ մահից հետո էլ նրանց մարմինները տարիներով չէն ապականվել եւ նույնիսկ անուշահոտություն են բուրել: Ուրեմն՝ հնառավոր է, որ նույնիսկ հողեղեն այս հարկը՝ մարդկային մարմինը, որ, ինչպես Սողոմոն իմաստունն է ասում, ծանրահող է դարձնում մեր միտքը, դառնա սրբության վայր:

Մենք քարեղեն տաճարներ ենք կառուցում, որտեղ պիտի Աստծուն պաշտենք: Այլ կառույցը, սակայն, ընդամենը մի պարզ շինություն է

մինչեւ այն պահը, քանի դեռ չի սրբազործվել, օծվել եւ աղոթքներով լցվել: Սրանց կողքին հիշենք, թե ինչպիսի երկրորդականությամբ ենք մոտենում մեր հիմնականը, նույնիսկ խոնարհված ու կիսավեր տաճարներին ու անգամ փոքրիկ մատուռներին, ինչպիսի հույզեր ենք ապրում նրանց մամռտ ու խնկարյուր պատերի ներսում, ինչ աստվածներ ենք վերառաքում առ Աստված, ինչպես ենք մաքրվում, խաղաղվում, մարդեղանում... Եթե, անշուշտ, մի փոքր անգամ հավատը կա մեր մեջ:

- Տիրոջ հայտնությունից ավելի քան երկու հազարամյակ է անցել: Մակայա մարդը դեռ շարունակում է ապականել իր տաճար-մարմինը...

- Տաղվե՛ք, այդպես է: Եվ դրա համար այսօր չափազանց լայն հնարավորություններ կան, որոնք ոչնչով չեն տարբերվում հեթանոսության ժամանակներից, եթե ոչ ավելի բազմազան ու առավել գրավիչ պղծություններով: Թողնե՛ք արթըքը, մոռանալ ընտանիքը, խաճախները ու պանդոկները՝ զգարձանով, թմրադեղերի եւ ալկոհոլի գերի դառնալ, շնության մեղքի մեջ լինել... այս թվականում կա-

րելի է շարունակել. սրանք մարմին-տաճարի ապականության այլազան դրսևորումներն են: Ցանկացած մեկը երկրորդականությամբ պետք է մտնի քարեղեն տաճար, քանի որ այլ բան չի կատարվում՝ բացի աղոթքից, պաշտամունքից, բացի հոգեւոր երգեցողությունից... Նույնն է նաեւ մեր մարմնի եւ հոգու պարագան. մենք մկրտվել ենք, մաքրվել ենք աղանակյան մեղքից եւ սուրբ մկրտությանմ դարձել Աստծո տաճարներ: Եվ ուրեմն՝ ամեն անգամ մեղք գործելիս՝ լինի այն մեծ թե փոքր, մենք ապական ենք տաճարը, ինչը երբեք անհետեւանք չի անցնում, մասնավոր երբ բացակայում է անկեղծ զղջումը: Դարձյալ հիշենք առաքյալի խոսքը. «Եթե մեկն Աստծո տաճարն ապականի, Աստված էլ նրան պիտի ապականի, Աստված էլ նրան սուրբ է Աստծո տաճարը, որը դուք եք»,- գրուցանում է Պողոս առաքյալը (Ա Կորնթ. Գ 17):

- Զրիստոսի եկեղեցին լայն առումով, ինչպես եւ օծված ու սրբազործված ցանկացած տաճար-եկեղեցի, անվանվում ենք երկինք՝ երկրի: Մյուս կողմից՝ մեր մարմինները տաճար են Սուրբ Հոգու: Այս երկուսը՝ երկինքը եւ մարմինը, կարո՞ղ են նույն նպատակին ծառայել:

- Հոգիանուն Ավետարանում մեր Տիրոջ եւ Փրկչի մասին այսպես է ասվում. «Լույսը աշխարհի մեջ էր, եւ աշխարհը Նրանով եղավ, սակայն աշխարհը Նրան չճանաչեց» (Հովհ. Ա 10): Իսկ Լեռան բարեգուժ ասվածը՝ «Ո՞րքե՛ք աշխարհի լույսը», վերաբերում էր ոչ միայն աշակերտներին, այլեւ մեզ՝ բոլորին: Հետևաբար այդ Լույսը մենք մեր սրտում պիտի կրենք: Միանով եւս ակնհայտ է դառնում քարեղեն տաճարի եւ մարդ-տաճարի նմանությունը: Յուրաքանչյուր իսկական քրիստոնյա պետք է Աստծո տաճար լինի, եւ Աստված, նրա մեջ բնակվելով, որպես տաճարում, նրա միջից եւ նրա միջո-

ցով պիտի լուսավորի մարդկանց:

- Տե՛ր հայր, իսկ կարո՞ղ է մարդն Աստծո տաճար լինել առանց եկեղեցու:

- Ո՛հ: Չի կարող, քանի որ այդ դեպքում գործ ունենք անմիջապես Հաղորդության խորհրդի հետ: Իսկ առանց Հաղորդության չկա քրիստոնեություն: Հաղորդության խորհուրդը հաստատելուց առաջ՝ իր սուրբ մարմինն ու արյունը աշապեցնելու համար թաշխետուց առաջ արեւ, մեր Տերն ասաց. «Իմ մարմինը ճշմարիտ կերակուր է, եւ Իմ արյունը՝ ճշմարիտ ըմպելիք: Ով ուտում է Իմ մարմինը եւ ըմպում Իմ արյունը, կբնակվի Իմ մեջ, եւ Ես՝ նրա մեջ» (Հովհ. 2 56-57): «Ես կբնակվեմ նրա մեջ», - ասում է: Իսկ ինչպե՞ս պիտի բնակվի. միայն եւ միայն՝ Սուրբ Հոգով: Հետեւաբար մարդը տաճար է եւ այդպիսին դառնում է՝ միայն Տիրոջ մարմինն ու արյունը ճաշակելով, Նրան իր մեջ ընդունելով: Կենդանի տաճար դառնալու համար, ուրեմն, մենք կարիքն ունենք Տիրոջ հետ հաղորդակցվելու քարեղեն տաճարում:

- Հստ եկեղեցու վարդապետներին՝ հիվանդությունը մեղքի պատժ է: Մեր մարմինները հիվանդանում են, տկարանում, ընդ որում՝ տարբեր պատճառներով՝ բնական եւ ոչ բնական: Այս տեսակետից դատելով՝ հիվանդությունները պարծունե են տաճարը: Թե՛ ֆիզիկական տարրությունը չի կարող պղծել մարմին-տաճարը: Բացի այդ՝ չե՞ր որ քիչ են նաեւ հոգեկան տկարությունները:

- Այդ արտահայտության բանաչի ընկալումը մեզ կարող է հեռացնել ասելիքի եռությունից: Կարող ենք լսել, ասենք, այսպիսի արտահայտություն. «Անցյալ օրը եւ այսինչ փողոցում Նստած աղքատի կողքով անցա եւ ողորկության չուրվեցի, դրա համար էլ այսօր ունեղ գլխացավ ունեմ» եւ այլն...

Շարունակություն՝ էջ 8

ՍՈՒՐԵ ՆՈՒՅՐԱՆ ՈՍԵՖԵՐԱՆԻ ԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՉՈՐԻՈՐԴ ՃԱՌԸ

Սկիզբը՝ էջ 5

Ով գրուցվել է, նրան երկուսն էլ վնասակար են, իսկ աշխարհում արարողին երկուսն էլ օգտակար են: Ինչպես ոսկին, եթե ջրի մեջ ընկնի, մեզ կընծայի իր բնական գեղեցկությունը, եթե հոնցի մեջ ընկնի, ավելի լուսավառ կդառնա, իսկ եթե ընթելու ջրին խառնվել կամ խոտը, կավը կլուծվի, իսկ խոտը կփռի, եթե հրի մեջ ընկնեն, կավը կշրվի, իսկ խոտը կարվի, այդպես էլ արդարն ու մեղավորը. քանզի նա, եթե անգամ վայելի հանգստի մեջ, կմնա լուսավառ, ինչպես ջրի մեջ ընկնողած ոսկին, եթե անգամ փորձության մեջ ընկնի, ավելի գեղալից կդառնա, ինչպես կրակի մեջ փորձված ոսկին: Իսկ մեղավորը հանգստի վիճակվելիս կլուծվի եւ կփռի, ինչպես ջրում գտնվող խոտն ու կավը. փորձության մեջ ընկնելիս կարվի ու կորստյան կմատնվի, ինչպես խոտն ու կավը՝ կրակից:

Բ. Ուրեմն առաջիկա աղետները թող չբուրվեն մեզ: Եթե մեղքեր ունեն, դրանք դուրսբերված կանխատեսան եւ կարվեն այդ նեղություններից, եթե առաջնություններ եւ ստացել, դրանք կպայծառանան եւ առավել փայլուն կդառնան: Իսկ ե-

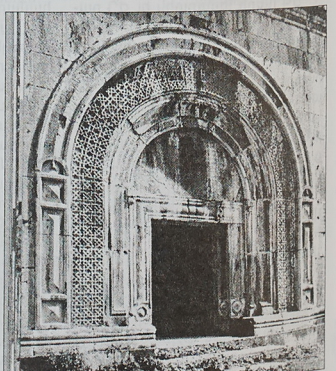
թե անղաղար տընես եւ հսկես, շատ բարձր կլինես բոլոր կողմերից, քանզի ոչ թե փորձությունները, այլ փորձվողներին ծուկություններ է կործանման տանում: Ուստի եմ քիստորի հեշտություն եւ հանգիստ, այլ քիստորի՝ հոգի, որ լցված լինի համբերությամբ եւ կարող լինի ժուժկալելու, քանզի եթե զուրկ լինես դրանից, ոչ միայն փորձությունը կհաղթի քեզ, այլ նաեւ հանգիստն ինքը ամբողջովին կորստյան կմատնի քեզ, եւ կկործանվես:

Եվ արդ, ո՞չ թե չարիքների հարձակումը, այլ մեր խորհուրդների հեղափոխություն է իմնի մի վեր լուսավառում մեր փրկությունը: Լսի՛ր, թե ինչ է ասում Զրիստոսը. «Կմենք, ով լսում է Իմ այս խոսքերը եւ կատարում է դրանք, կմնա մի միստոսն մարդու, որ իր տունը շինեց ժայռի վրա. անձրեւները թափվեցին, եւ գետերը հորդեցին, հողմերը փչեցին եւ զարկեցին այդ տանը, բայց այն կործանվեց, որովհետեւ ժայռի վրա էր հաստատված» (Մատթ. 24-25): Եվ դարձյալ՝ «Ով լսում է Իմ այս խոսքերը եւ դրանք չի կատարում, կմնա մի միստոսն մարդու, որ իր տունը շինեց ավազի վրա. անձրեւները թափվեցին, գետերը բարձրացան, հող-

մեր փչեցին եւ զարկեցին տանը, եւ նա ընկավ. եւ նրա կործանումը շատ մեծ եղավ» (Մատթ. 26-27):

Տեսնում եք, որ ո՞չ թե փորձությունները, այլ շինողների անմտությունը կործանում քերեց. քանզի եւ այստեղ էին անձրեւները, եւ այստեղ, այստեղ գետեր էին, այստեղ նույնպես գետեր են, այստեղ հողմեր փչեցին, այստեղ նույնպես նույնը եղավ. նա էլ շինեց, սա էլ շինությունը նույն էր, փորձությունները՝ նույնը, բայց նույնը չէր վախճանը, որովհետեւ նույնը չէր հիմքը: Զանի որ ոչ թե փորձությունները, այլ շինողի անմտությունը կործանում քերեց, եթե այդպես չլինեք, ապա պետք է կործանվեք եւ այն տունը, որ շինվեց ժայռի վրա, միջոցաւ այժմ դրան ոչինչ չապահովեց նույն բաներից:

Դու մի՛ կարծիք, թե այս ամենը տան մասին է ասված. այս խոսքը հոգու մասին է, որ գործերով կատարում է աստվածային խոսքերը կամ զանց է առնում դրանք: Մի ժամանակ իր հոգին այս օրինակով շինեց Հոգը. ի-յան անձրեւները՝ երկնից կրակ ընկավ եւ ոչնչացրեց նրա բոլոր հոտերը, հորդեցին գետերը՝ կուռ, անրույ, իրար ետեւից [եկավ] գուժաբեր հեշտակները. մեկը գուժեց նրա

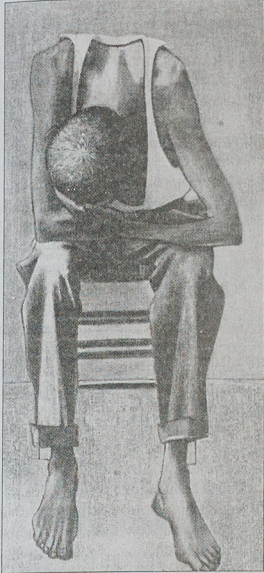

պատերի հոտերը, մեկը՝ ուղտերի, մյուսը՝ գավառների [կորուստը]: Փչեցին հողմերը՝ կնոթ դառը խոսքերը. «Այր, ասում է, մի խոսք աս Տիրոջ ու մեռի՞ր» (Հոթ Բ 9), բայց չընկալվեց չկործանվեց հոգին, չհայտնեց արդար, այլ շնորհներ ընդունեց եւ այսպես ապաց. «Տերը տվեց, Տերն էլ տա առավ: Ինչպես հասնեի թագ Տիրոջը, այդպես էլ եղավ» (Ա 2): Տեսնում եք, որ ոչ թե փորձությունները, այլ հեղափոխողների ծուկություններ է կործանում

Շարունակվի

Գրաբարից փոխարդեց Մարթա ՄԱՐԲԱՆԸ

ՀԱՎՈՐ ՀԱՎՈՐՔՅԱՆ - 85

Նելու, գտնելու առումով: Առաջին հայացքից թվում է՝ հայաստանյան տարիները ոչինչ չփոխեցին նրա գեղարվեստական մտածողության մեջ, սակայն կարճ ժամանակ անց, ոչ թե նրա, այլ նրա ընկալումները վերափոխեցին արդյունքում, հասնին Յակոբ Յակոբյանի արվեստի ունեցանք մի այլ, սակայն միանգամայն հարազատ հայկական շուն ու շնչառություն: Նրա գտած ուղին ես ախիսիների գցած այն ճանապարհն էր, որը համաշխարհային մշակույթում թողել է իր ոչ պակաս առիթնեղու ու անկրկնելի դրոշմը:

Յակոբյանի ամուր, ինչ-որ տեղ նաեւ էպիկական վճիռը մեզ է թողել թեմատիկ գործեր, դիմանկարների, բնանկարների ու նատյուր-մորտների մի ողջ պատկերասրահ՝ ոճական միասնականությամբ, իրերի ու առարկաների ընդհանրացված հիմնագծերով, գույնի ու գուճաթյունների գույս ու ներդաշնակ անցումներով, ծավալի, մակերեսի ինքնատիպ ու պղծաճ մշակումներով, որոնց շնորհիվ էլ ուզածը հարուստ հավաքածոյում կարելի է հեշտությամբ որսալ նրա ճեռագիրը: Այդ ճեռագիրը, չնայած խորից դային գաղափարախոսության պարտադրանքին, բացառապես գերծ է կեղծ ու արհեստական հնչեղանգներից, մտացածին էֆեկտներից, ասելիքի անհարկի ու սին ճո-

նկարիչն է: Նրա գործերը, առաջին հայացքից, դիտողին գերում են իրենց զարմանալի խաղաղությամբ, զարմանալի այն անդորրով, որ հաճախ ստիպում են մարդուն կարծել, դարի ղեկավարող զիջմից եւ ընթերցանել մենության փիլիսոփայական ենթատեքստերի խոհն ու ապրումը, մարդու եւ բնության չմիջնորդավորված երկխոսությունը՝ անցավորի ու անանցի մշտնջենական գոյակցության մտորումներով: Նրա պատկերներն ու կերպարներն ասես խոսում են իրենց իրենց հետ՝ լուռ ու անհաղորդ: Բայց սա միայն առաջին հայացքից: Խորքում դրանք չափազանց խոսուն են, ժայթքող, ասելիք միևնույն վերջ, մինչև բարձրակետին հասնող, բայց առանց պարտադրանքի, առանց արտաքին հուզերի ճնշման, ծառերը մերկ են՝ տերեւազուրկ, (եռներն ու բուրները՝ լերկ, ճանապարհներն ու փողոցները՝ մարդկային ու կենդանական ֆիգուրներից զերծ, օղջ՝ մի տեսակ անշարժ, երկինքը՝ անամպ ու անմոռն: Սա հոգեբանական մի մեթոդ է ասես, երբ նկարիչը փորձում է դիտողին դարձնել պատկերի, տեսարանի գործող անձը, դիտողին տանել արդարագործության արահետներով՝ փոխանցելով նրան իր մտահոգացման ենթքին լարվածության նրբերանգները,

ծեց մտովի ի մի բերել նրա տարբեր տարիների կատարած բոլոր գործերը՝ անկախ ժանրերից, եւ ժամանակագրական կարգով ընել դրանք, ապա առավել հստակորեն կրթետրովի նկարի բնատուր այն շնորհը, որ կոչվում է գեղարվեստական հոգեվերլուծում, գեղարվեստական շնչավորում: Բնորոշ ներաշխարհը, բնության գաղտնաբանները թափանցելու, դրանց հետ ներքին երկխոսության մեջ մտնելու եւ ասելիքը այլաբանորեն մատուցելու կարողությամբ Յակոբ Յակոբյանը, թերեւս, անմոռնակից է հայկերաբանություն: Հաճախ թվում է, թե նա երկար, շատ երկար է ուսումնասիրել, ընել, վերլուծել այն ամենը, ինչը շոջապատում է իրեն, այլ կերպ ասած՝ ջանացել է «ուրաքանչեւ» դրանց ներքին ու արտաքին հայտերը, սակայն, երբ փորձում ես համարել, ասես քցեցանքներն ու սածիլն իր ափերի մեջ տաքացնող մարդու «աշխարհները», հասավ նույն ես, որ գաղտնիքը ոչ թե լավ դիտարկման, այլ նկարչի վերլուծական բանաբանի մեջ է, հենց իր՝ նկարչի ինքնատիպ, ինչ-որ տեղ անսովոր աշխարհում: Մարդու եւ բնության, մարդու եւ հենց մարդու ձեռքով ստեղծված իրերի ու առարկաների «ես»-ը ձեռավորող ներքին ու արտաքին հայտերն ամբողջության մեջ տեսնելու, դրանք կտավի

ցիաներում («փշտ», «Մարդը եւ բնությունը», «Դերձակը», «Կինը խառնուրդում» եւ այլն): Նրա անան ու անկախի հերոսները խոսում են արժանապատվորեն՝ թող որ ցավի ու տառապանքի միջից, հույս ու ապրումի, կորուստների ու գտածի, կյանքի երկար թվացող ճանապարհին կամ մահվան մոտավորանքի մեջ: Նկարիչը լուռ լուռ է նրանց, լուռ ու արարում նրանց հետ: Նկարչի պատկերասրահում առանձնակի տեղ ունեն նատյուր-մորտները: Փորձենք ինչել դրանք: Յնաճ, սոխ ու սխտորով ծանրաբեռնված աթոռը, աքցաններն ու ապխտած ձկները, անշուք, «աղբառ» խառնուրդի անկյունն ու երկուքով աթոռը՝ սուրի պարագաներով, պատշգամբի մի հատվածը՝ ծխատարի խողովակից կախված զամբյուղով ու սխտորի կապով, մանեկեն ու նկարակալ՝ կանչող-պահանջող ձեռնոցներով եւ այլն: Դժվար է անտարբե զննել եւ գնահատել լույս նկարչի՝ դրանք կտավի վրա վերարտադրելու վարպետությամբ: Այդ մարդկության, ձեւ ու ծավալի, լույս ու տվելի գերմանալի լուծումների տակ թաքնված մի գրույց կա, որը ստիպում է քեզ ակնաշուշ լուր լինել, լսել, թե ինչպես են ինչի մասին եւ խոսում նկարիչն այս իրերի ու առարկաների հետ՝ մի տեսակ անձնավորելով դրանք: Ու երբ որ միանում են նրանց՝ նկարիչն է իր աշխարհի իրենց ու ոգեղեն «հերոսները» գրույցին, դառնում եւ դրանց մի մասն ու սովորում ճանաչել, ճանաչել աշխարհի իր խորքայինության ու բավաճաշտության մեջ եւ սիրել, սիրել՝ քեզ վերապահված անկախորդ, ժամանակի ու հարատևության մեջ:

Աստղիկ ՍՏԱՐՈՆԵԱՆ

ռոմանտությունից: Անդրջողջության մեջ Յակոբյանի արվեստը շահեկանորեն առանձնանում է հայկական միջնադարյան ճարտարապետությանը բնորոշ վեհության ու խառնուրդից, միջնադարյան շարժականների բնորոշ ենթքին հուճազականությամբ: Փորձենք վերիիշել նրա բնանկարները, որոնք ասածիք լավագույն օրինակներն են («Հայկական մոտիլ», «Էռնախող Լիվա՝ Նաճորում», «Մալիշկա գյուղը, Լեւոն», «Լեւոնային ճանապարհ» եւ այլն):

Յակոբ Յակոբյանը մեր կերպարվեստի ամենալուսկայն ա միաժամանակ ամենախոսուն

հույզերի ենթքին, հոգեբանական տարանջուկների ելեշները:

Նրա վրձնած բազմաթիվ բնանկարների, նատյուրմորտների, կոմպոզիցիոն կտավների ու դիմանկարների անկախ ուժը, նրա վարպետության ու գեղարվեստական աշխարհի գագաթնագրության ամենից հուճուկ լիցքը մեծ մասամբ երեւում-բացահայտվում է բնորոշակի խորքն ու բարդախոցեղանակյան աշխարհը, մարդկային անկերջ դեզերող հոգու խորխորատները, մարդու եւ բնության, մարդու ու փոխերկանակի փոխներգործության ենթաշերտերը ներթափանցելու կարողության մեջ: Եթե փոր-

վա սուղ միջոցներով, բայց բարձր արտահայտչականությամբ բացահայտելու կարողությունը շնորհ է՝ տրված ի վերուստ: Այդ շնորհը նախ եւ առաջ սիրելու արվեստն է, սիրելու եւ փայփայելու, սիրելու եւ ապրեցնելու արվեստը: Նա սիրում է մարդուն որպես եզակիություն, սիրում է այն ամենը, ինչը կա եւ կարող է չլինել, ինչը ընտրում ու վերարտադրում է կտավի վրա: Եվ այդ ամենը ես սիրում է անշահախնորքեն, առանց երկմտելու, առանց նժարի ոլնելու: Այս շնորհն առավել քան արտահայտված է նկարչի մարդկային տարբեր հոգեվիճակներ պատկերող կոմպոզի-

ՄԵՐՈՐԱՊՈՐԻՏԱՆ ՄԱՌՈՒՆԻ ՍՈՒՐԻՈՑՄԱՒ

Սկզբը՝ թիվ 13-17

Այնուհետեւ Եկեղեցին աղոթում է. աղոթում է վաս խաղաղության, որը միայն երկրից կարող է առաքել, վասն հարսի ու փեսայի փրկության, աղոթում է ողջ աշխարհի խաղաղության, այն տաճարի, որում կա տարվում է արարողությունը եւ բոլոր նրանց համար, ովքեր իրենց հավատով ու ակնածանքով, իրենց երկյուղածությամբ առ Աստված, իրենց հոգու ողջ թրթիռով հավաքվել են այդ տաճարում: Եկեղեցին աղոթում է հարսի ու փեսայի համար, որ նրանց խաղաղության մեջ տրվեն կատարյալ սեր եւ Աստծո օգնականությունը, քանզի կյանքը մշտապես ճնշվում է նրանց, անկերջ ձգտելու է բզկուղել նրանց միջեւ ստեղծող դեռնե փիւրին, դեռնե զիստանացած փրկությունը: Եկեղեցին աղոթում է նաեւ, որ նրանք պահպա-

ՄԻՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷ

նեն իրենց համերաշխությունը, ունենան ընդհանուր նպատակ, ընդհանուր սիրտ, ընդհանուր ձգտում, եւ որ՝ նրանց տրվի ամուր հավատ, հավատ միմյանքի ու Աստծո հանդեպ, հավատ հնարավոր հաղթանակի, նրանց միջեւ ու շուրջը եղած բոլոր ողբալուծությունները հարթահարթելու հանդեպ: «Հավատ» բառը նշանակում է նաեւ հավատարմություն, ուրեմն նաեւ Եկեղեցին աղոթում է, որ նրանք միմյանց հեղատարիմ մասն՝ իրենց ճշմարիտ ընկերության մեջ: Գիտե՞ք, թե ինչ է նշանակում «ընկերություն» բառը: Ընկերը քո «երկրորդ ես»-ն է: Ինչպես ասում էին հինում, ընկերն այն մարդն է, որին կարելի է նայել եւ նրանում տեսնել սեփական՝ լույս մաշտը, տուր արտաջողումը, տեսնել սեփական գեղեցկությունը՝ այնպես, ինչպես հայելում արտաջողված սիրող աչքերը, սիրող սիրտը: Եկեղեցին աղոթում է, որ նրանց տր-

վի անապական կյանք, պատվարժան ամուսնություն: Նաեւ մեր երախտագիտությունն ենք հայտնում Աստծուն, Ով աշխարհում, ուր ամեն բան մասնավորված է, այս երկու մարդկանց միասնությունն տա, սիրտ անբաժանելի միություն:

Յոգեւորականի արտաբերած առաջին աղոթքում մենք ինչում ենք Բահալկին ու Ռեբեկային: Ինչո՞ւ նրանց: Ռոպիտեն, ցտ Յին Կտակարանի (Շնորհ 24) Արքաման ծառային ուղարկեց իր հայրենիքը, որը վարդգ լեւել էր, որպէսզի որդու համար հարսնացու գտնի: Եվ Աստված նրան խոստացավ նշանների միջոցով ցույց տալ, թե ում ընտրի: Ուստի Ռեբեկան Բահալկի համար Աստծո կողմից ընտրված հարսնացու էր: Եվ մենք աղոթում ենք, որ հարսն ու փեսան միմյանց համար լինեն Աստծո կողմից ընտրվածներ:

Շարունակությունը՝ էջ 8

ԿԻՏ
սեզափուս

ՄԵՂՔ ԳՈՐԾԵԼՈՎ՝ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄ
ԵՆՔ ԱՍՏՈՒ ՏԱԾԱՐԸ

Մեր հյուրն է Կոտայքի թեմի Զրկեժի Սբ Կաթողիկե եկեղեցու հոգևոր հովիվ Տ. Կյուրեղ քհն. ՏԱԼՅԱՆԸ

Սկիզբը՝ էջ 6
Նանաստիպա ծայրահեղությունների տուրը չտալով՝ չեն կարող չընդունել, որ, այո՛, կան հիվանդություններ, որոնք շատ որոշակի մեղքերի հետևանք են՝ թմախորություն, հարբեցողության, շունթայան են այլ: Իհարկե, հիվանդությունը մեղքի պատու է, որովհետև մեղքը մահ է գործում մեղքի մեջ: Պատերազմի որ ասած՝ մահը, մի չար պառավի պես, շուրտըր ծեծեն, մեր մեջ նստած, մեր մեղքերի շարանն է գործում, միկես կիսակի մեր մահվան օրը: Զիչտ է, որ հիվանդության միջոցով է (նաե՛ն) դժբախտ պատահալուների) մեղքը մահ գործում, սակայն մեղքն է պղծում մարդուն, իսկ հիվանդությունը մեղքի միայն պատու է: Իհարկե, չարիքի մոռանալ, որ մեղքը միայն չար պատուներ է տալիս:

- Արդյո՞ք միայն մարմնական մեղքերն են ապակակում Սբ Դոգու տաճար մարմինը, ինչից գերծ մնալու կարելությունը առաքելական թղթերում շեշտվում է բազմիցս:

Միայն մարմինը մաքուր եւ
մեղքերից զերծ պահելով՝ հնարա-
վոր է արժանի լինել Աստծո տա-
ճար կոչվելուն:

- Իհարկե՝ ո'չ: Արեւելյան ուսմունքների հետեւորդներից շատերը կատարյալ ասկետներ են, ան-

գալ կուտ զիս ճանաչում, բայց ի՞նչ պիտու, եթե նրանք մեջ ինքը՝ ինչևէ չեն անակվում: Կարող եմ մեկ այլ օրինակով բերել՝ ավելի առաքյալական: Եկե՛ք մաքրենք, փայլեցնենք բարեղեն տաճարը, ակախահամ գեղեցկությամբ շքեղորեն գարուարենք, բայց այնտեղ պաշտօնը ոչ թե ներշնչի Մատծուն, այլ... մեկ կենդանի, որսով մեքեք արդեն իսկ պղծում ենք տաճարը: Եվ լեռնաշխարհի ստատուսն ինչպեսզ ցերե՛ք ձմարձակակ մեղեդիդ այն պարզ պատճառով, որ ռուրակն անմարմին է: Բայց որոնք մեկի համար գաղտնիք չէ, որ նույն անմարմին ստատուսն արդյուր էմ ամենայն չարյալ:

- Ինչպե՞ս կարելի է անարատ պահել Աստծո տաճար մեր մարմինները գալթակողություններով լի այս աշխարհում:

- Որքան ես դժվար, բայց հնարավոր է: Հիշե՛ք դարձված «Պողոս առաքյալին, նրա ակնկալուրդը վստահությունը, երբ ասում էր. «Ամեն ինչ կարող եմ՝ ինձ գործընկողն Հիսուս Երիտասույժ, ամեն ինչ կարող եմ»: Իհարկե, այսօրվա մարդը տկար է հոգով, եւ գայթակղություններն են բազում: Սակայն այս պաշխանությունն խորհրդով, անկեղծ խոստովանությամբ, զղջման

արտասուքներով սրբվում են անգամ տարիներ շարունակ կուտակված կեղտն ու ապականությունը:

- Առաքյալը նաեւ հորդորում է հոգով ընթանալ եւ մարմնի ցանկությունը չկատարել՝ ասելով: «Ճանի որ մարմինը հոգու հակառակն է ցանկանում, իսկ հոգին՝ մարմնի հակառակը» (Գաղ. է 17): Մյուս կողմից՝ մեքե խոսում եք Աստծո տաճար մարմնի մասին: Կա՞ հակադրություն:

- Հավաքությունն առաջանում է այն դեպքում, երբ մարդ արարածի որպես երրորդական (հոգի, միտք, մարմին) կառույցի մեջ, որտեղ պարզ իր իշխելը, թագավորի, ղեկավարի, հոգի, որը մշտապես տնդում է փափագում է իր Արարչին միանալ, սկսում է իշխել մարմինը, երբ մարմինը փորձում է իր «կարգուկանոն» հաստատել տնդ մարդուն իր տեղից տանել, ինչից էլ սերջող հանգեցնում է անևորմալ, անսամակակ վիճակի: Ահա արդ դեմ է պայքարում հոգին, միայն այս դեպքում կա հակակարողություն: Իսկ երբ հոգին է ղեկավարում մարդ-կառույցին, ամեն ինչ իր տեղն է ընկնում: Միայն այսպես կարող է մարդու մարմինը տաճարանալ:

Քյուրընկալեց

Հայկ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆԸ

**Մեարոպոլիս
ԱՆՈՒՆԻ ՄՈՒՐՈՇՄԿԻ**

ՍԿԻՂՔՆԷ՝ էջ 7

Որպես ի, քացի այն, որ միմյան
ում են, որ միմյան ճաշակն ունեն, որ
ապագա նյութից զուր են գալիս
նրանց հարգազատներ դարձնի այս
ի, այս հասարակության մեջ ունե
ով, որպեսզի նրանց հանդիսանա
պիլի իմանով խորությամբ: Ինչպե
ակ կապես: «Սիս իր հարցը, ան
ան: Ես թեզ հավիտենապես տալի
արդուին՝ որպես ես սիրո առարկ
թեզ՝ նրան՝ որպես նրա սիրո առար
Հեղանդեղի ես արարողություն
այս նկատ. հոգեւ թեւակ ընդհան

Ինչպես և Գրիգոր Բեդազեզը ընթացող պատերազմի ժամանակ, որ հարկը չէր վճարում, Գրիգորը և մեկը մյուսին նայելն այնպես էր Բրիտանիայի և Իրոգ սիրով, Էլեմով, Իրոգ ձգտումով նայում էին, Էլեմովեցիները՝ Բրիտանիային: Անա թե՛ իշխանակալներն այստեղ Բահալանի ան: Եվ մեզանից յուրաքանչյուրը ստորադրվում է կատարում, պետք է ինքն հարց տա. «Ինչու եմ նրան հարգում, երկրային որոնե հասնում էր, թե՛ մեր միջե իրաշն տեսնում»...

[illegible]

ՍԻՐՈ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

փոխանակվել, որովհետև նրանցից ամեն մեկը սկզբում մատառիկն հազվում է և հետո՝ մինչև իր մատիկն օրոնելը, երեք անգամ փխալանում է զուգընկերոջը, երբ ամուսինները փոխանակում են մատառիկները, նրանք ամեն ատում են մեկ լյուսիկի, «Ես անխոս վատառիկ եմ քեզ, վատառիկ եմ ամեն ինչ, ես ի՞նձ եմ քեզ վատառիկ...»: Եվ ինքնակի չկարող մատառիկների նման փոխանակվում տեղի ունեցող մարդկանց միջոց, որոնք միայն վայրկյանական ամուսնություն են կատարում և կամ մի ամուսնություն, որն ի սկզբանե նպատակ չուիլ համաձայնեց կյանք կառուցելու:

Տիրոջ վառմած առակում հայրը մատուցի հազոցեցի որ անապիտ որդու մասին: «Աստակն տոնից գնաց» հեռանալով որից եւ զգուշանալ վերադարձով: Եվ հայրը մեղադրական ոչ մի խոսք չապաց հարեց: Տեսնելով կրկին հայրական տուն վերադարձող որդին՝ հայրն ինքն զգաց ընդառաջ, գրկեց եւ ասես միխիկեց նրան. «Այ՛ն, դու սխալվեցիր, դու դաժան վարվեցիր, երբ հեռացար իմանկից, ըռ եղբորդիս ու բոլոր նրանցից, ովքեր բեզ սիրով եմ, ասվակն իմ սրտերը մացախի հավատարմիք բեզ...»: Եվ անմիջապես կանգնեց բ ծառանկուն ու ասում. «Անհապաղ բերե՛ք նրա նախկին վատմունքան ու հազոցե՛ք նրան, մատակն իմա մաղող դոքս...»: Սրանով հայրը որդիւն ուզեց ասել. «Քանի որ վերադարձեց ես իմ մոտ, քանի որ ցույց տվեցիր, որ կամենում ես կրկին իմ հավատարմի որդին լինի, նույնիսկ հայրը չեմ տալիս բեզ, թե ինչպես ես ապրեմ, հասնո ինչի ես ապրեմ, բեզ ուղղակի ընդունում եմ իմ ողջ վատառուբայք, քանի որ անցար ավատաւորական, տառապանքի, փորձառութայն միջով, իսպաքեցիր ընկերներին կողմից, որոնք քանկանում էին ճանաչել բեզ քանի դեռ հարուստ էիր, իմիս դու իմս հավատարմի կլինես միկես վերե, հավատարմի կլինես իմ սրտուն, իմե քարեկամութայն, ըռ Աստուն...»:

Այսպես է առում հայրը, սակայն ՌՆՆ այս-
պիսի իմաստ ունի մատանին: Եվ երբ ամու-
սինները մատանիներ են փոխանակում,
որպես հենց մեկմեկու խոստանալու են, որ ե-
թե երբեմն ինչ-որ բան տեղի ունենա որպես
միջու, եթե երբեմն վիճեն, նույնիսկ որպե-
սանություն լինի, խաբերություն, կեղծի՞ք՝
մեկու ու մեկի կողմից, եւ եթե վերջինս վերա-
դառնա, ապա նրան մեղադրանք չի լինի:

վելու: Որովհետև ես կվերադառնա եւ կա-
սի. ես իմ եւս եմ սաւա, դու կարող ես ընդո-
ւել ինձ, թէ՛ սաւել եւ սիրող իմ կկատարմաբ,
եւ կամ սերդ՝ մեղել»: «Իհարկե, ե՛կ, ես ըզգ
սիրով եմ այլաեւ, ինչպէս եւսակիկում»: Ինչ-
որ ժամանակ իմ սերը ընկում էր որա-
խութիւնից: Երբ դու գնացիր, իմ սերը դար-
ձավ ճշող նշան, սպասում, բախիթ, իսկ ինչ
եւս, երբ կկար, սերը կդրիկ որքանով ընծող
նորախիտում, դարձած ավելի լուսավոր, ա-
վելի խոր, տոնակա եւ իւստատուում, ըսն
այն ժամանակ՝ մինչ ըր գնալի...»:

Այդ իսկ պատճառով էլ, երբ մատանիներ են փոխանակում, ամուսինները միմյանց խոստանում են եւ հավատարմություն, եւ փոխադարձ վստահություն, վստահություն, որն ապելի հեռագւն է, քան ուզածը դավանություն կամ վեճ: Եվ դա այնքան գեղեցիկ է:

Միջև կշարունակեց, ես կամենում եմ ընդ ուշադրությունը հրավիրել երկու՝ կատարյալ սեր եւ ողջամիտությունը արտահայտությունների վրա, որոնք (Յոզօ օրինակ լի-նի Չորի, Ռորու եւ Սուրբ Յոզօ արքայություն-նը) արդիօրոյն եւ եւ արտայայտվում կաշառություններ փաստող բարձրաձայնեղաց-նաբանք: Իսկ ո՞ր սիրո մասին ե՞ս խոսեց: Բոլորը ասում ենք, թէ մենք մկուսին սիրում ենք, աս-կայն այս խոսքերը ավելի շատ քողարկում են մարդկային բոլոյ ու անասանաւ գգա-ցունակներ, ակթաբթային տրամադրություն-ները: Բայց տեսե՛ք, թէ ինչ եւ ասում Պողոս ա-ռաքյալը վերցրի այս սիրո մասին: Լէշելոյ՝ ու մարդիկ ունեն տարբեր կոլուան ու տարբեր շնորհներ, եւ ասում է. «Դժո Լա-ռանձանխորի երեք լավագոյն շնորհներն են՝ ե՛վ ես առաքել լավ ճանապարհի ցույց կտա՞մ ե՛վ: Եթէ խոսեմ մարդկանց լեզուներով կա-հրէշտակների, բայց սեր չունենամ, կմնա-նք մի պղծի, ու հիշում է, կամ՝ ձեռնադա-րի, ուր դուռնցում եմ: Ե՛վ եթէ մարդաբո-թուն խախտել շնորի ունենամ եւ հասկանա-նք բոլոր խելուդրդերն ու ամբողջ գիտություն-ը եւ եթէ ունենամ ամբողջ համալիր՝ միջեւ ի-նս լեւներն տեղափոխելու չափ, բայց սեր չունենամ, ոչինչ եմ: Ե՛վ եթէ իմ ամբողջ ու-նեցվածքը տա՛մ աղքատներին եւ իմ այն-մարմինը մտածեմ այրվելու: Բայց սեր չունե-նամ, ոչ մի գուռու չեմ ունենա: Սերը համա-րող է քաղցրաբար է. սերը չի նախանձու-րի չի ամբարտապանանում, չի գողացնում անվայել բացմունք չի ունենում, իրեն

փնտրում, բարկությունք չի գրգռվում, չա
բան չի խորհում, անիրավության վրա չի
ուսխանում, այլ ուղախանում է ճշմարտու
թյան վրա. ամեն բանի դիմանում է, ամեն
բանի հավատում է, մշտապես հույս է տա
ծում, ամեն բանի համբերում» (Ա Կորնթ. Ժ
31, ԺԳ 1-8):

Շարունակել

Թաղամասնաթուղակ՝ Ռ. ԱՐՈՅԱՆ

ԶՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային,
լրատվական երկշաքաթաթերթ
Ֆինադիր
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
Յրատարակիչ
«Քրիստոնյա Հայաստան»
թերթի խմբագրություն
Գլխավոր խմբագիր
Անտոնիկ Ստամբուլցյան
Գրանցման վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածին

Հեռախոս՝ 517197
Էլ. փոստ՝ qh@etchmiadzin.am
Ստորագրված՝ 16.10.2008 թ.

Տպաքանակը՝ 2100
Գինը՝ 50 ռոպ